

- CETINJE -

**LOKALNI PLAN
ZA UNAPREĐENJE SOCIJALNE INKLUZIJE /
RAZVOJ LOKALNIH SOCIJALNIH USLUGA -
SERVISA**

2013 - 2017

SADRŽAJ

ZNAČENJE SKRAĆENICA I IZRAZA KORIŠTENIH U DOKUMENTU	4
UVOD	6
DEFINISANJE POJMOVA SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI I USLUGA U OBLASTI SOCIJALNE ZAŠTITE	7
METODOLOGIJA IZRADE LOKALNOG PLANA	8
SITUACIONA ANALIZA (PRAVNI OKVIR, ANALIZA STANJA U OBLASTI SOCIJALNE POLITIKE)	10
INSTITUCIONALNI I PRAVNI OKVIR NA NACIONALNOM NIVOU	11
LOKALNE STRATEGIJE - AKCIONI PLANovi, ODLUKE U OBLASTI SOCIJALNE ZAŠTITE	25
INSTITUCIJE NA LOKALNOM NIVOU	25
ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA NA LOKALNOM NIVOU AKTIVNE NA POLJU PRUŽANJA SOCIJALNIH SERVISA	34
PROCJENA BROJA KORISNIKA I POTENCIJALNIH KORISNIKA SOCIJALNIH SERVISA TJ. BROJA UGROŽENIH KATEGORIJA ILI OSOBA U RIZIKU	37
PRIORITETNE CILJNE GRUPE I KLJUČNA PROBLEMSKA PODRUČJA / PITANJA	39
ANALIZA STANJA U ODNOSU NA PRIORITETNE CILJNE GRUPE	41
VIZIJA I MISIJA PLANA	48
STRATEŠKI CILJ, PODCILJEVI, KLJUČNE MJERE / AKTIVNOSTI	49
OPERATIVNI – AKCIONI PLAN	50
PLAN PRIKUPLJANJA SREDSTAVA	56
PLAN PRAĆENJA SPROVOĐENJA I PROCJENE USPJEŠNOSTI	57
PLAN KOMUNIKACIJE SA JAVNOŠĆU	58

ZNAČENJE SKRAĆENICA I IZRAZA KORIŠTENIH U DOKUMENTU

Pojedini izrazi upotrijebljeni u ovom dokumentu imaju sljedeće značenje:

- **CSR** je skraćenica za Centar za socijalni rad;
- **ZZZCG** je skraćenica za Zavod za zapošljavanje Crne Gore;
- **OCD** je skraćenica za Organizacije civilnog društva (pojam koji u najširem smislu podrazumijeva sve institucije nekog društva koje obavljaju određene javne funkcije, a iza kojih ne stoji autoritet države i istovremeno nemaju primarni ekonomski interes. U užem smislu se pod tim podrazumijeva sveukupna masa nevladinih organizacija, aktivističke grupe, dobrotvorne organizacije, klubovi (sportski, društveni, etc.), fondacije, organizacije u zajednici, asocijacije profesionalaca, vjerske organizacije, sindikalna udruženja, Crveni krst itd.
- **UNDP** je skraćenica od engleskih riječi *United Nations Development Program* ili u prevodu na crnogorski jezik: Razvojni program Ujedinjenih nacija;
- **NVO** je skraćenica za nevladine organizacije;
- **Mjere i programi** socijalne i dječije zaštite su aktivnosti koje obuhvataju prava iz socijalne i dječije zaštite, s ciljem unaprijeđenja kvaliteta života i osnaživanja korisnika u samostalnom zadovoljavanju osnovnih životnih potreba, kao i njihovog aktivnog uključivanja u društvo;
- **Pružalac usluge** je ustanova, drugi oblik organizovanja i fizičko lice, za koju nadležni organ državne uprave utvrdi da ispunjava uslove za obavljanje djelatnosti socijalne i dječije zaštite i izda licencu za obavljanje djelatnosti;
- **Licenca** je javna isprava, kojom se potvrđuje da pružalac usluge, odnosno stručni radnik ispunjava utvrđene uslove i standarde za pružanje određenih usluga, odnosno obavljanje stručnih poslova u oblasti socijalne i dječije zaštite;
- **Korisnik** je pojedinac odnosno porodica, koji su ostvarili pravo iz socijalne i dječije zaštite, odnosno za koje se sprovodi postupak za ostvarivanje prava;
- **Poslodavac** je domaće ili strano pravno lice, odnosno dio pravnog lica ili fizičko lice, koje sa zaposlenim zaključuje ugovor o radu;
- **Dijete** je lice do navršanih 18. godine života;
- **Mladi** su lica do navršene njih 26. godine života;
- **Porodicu** čine bračni, odnosno vanbračni drugovi i djeca (bračna, vanbračna, usvojena i pastorčad) i srodnici u pravoj liniji bez obzira na stepen srodstva, kao i srodnici u pobočnoj liniji uključujući i druge srodnike koji zajedno žive; dijete koje ne živi u porodici ako je na redovnom školovanju u srednjoj školi, do kraja roka propisanog za to školovanje i bračni drug bez obzira gdje živi;
- **Lice nesposobno za rad** je: dijete; dijete koje nije na redovnom školovanju, ako je na evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (u daljem tekstu:

Zavod za zapošljavanje); lice kod koga je utvrđena nesposobnost za rad, u skladu sa zakonom; lice koje je navršilo 67 godina života.

- **Samohrano lice** je: roditelj koji je razveden ili je drugi roditelj umro ili je nepoznat, a izdržava dijete, odnosno vrši produženo roditeljsko pravo, u skladu sa zakonom, do zasnivanja bračne ili vanbračne zajednice; punoljetno lice nesposobno za rad, koje nema srodnike koji su po zakonu kojim se uređuju porodični odnosi dužni da ga izdržavaju ili ima srodnike koji nijesu u mogućnosti da ga izdržavaju.
- **OSI (osoba sa invaliditetom - lice sa invaliditetom)** je lice koje ima dugoročna fizička, mentalna, intelektualna ili senzorna oštećenja koja u sadejstvu sa različitim barijerama mogu otežati puno i efektivno učešće ovih lica u društvu na osnovu jednakosti sa drugima;
- **Beskućnik** je lice koje nema imovinu, nema mjesto stanovanja niti sredstava kojima bi moglo namiriti potrebu stanovanja te je privremeno smješteno u prihvatilištu ili boravi na javnim ili drugim mjestima koja nijesu namijenjena za stanovanje;
- **Individualni plan usluga** je plan promjena životne situacije ili ponašanja korisnika utvrđen na osnovu sveobuhvatne procjene potreba, poteškoća i resursa, u dogovoru sa korisnikom, usmjeren prema odabranim ciljevima, a u svrhu prevazilaženja nepovoljnih životnih okolnosti i sprovodi se, prati i preispituje zajedno sa korisnikom, članovima njegove porodice, pružaocima usluga i drugim licima značajnim za korisnika;
- **Individualni plan aktivacije** je sporazum između centra za socijalni rad i korisnika materijalnog obezbjeđenja o aktivnom prevazilaženju njegove nepovoljne socijalne situacije;
- **Prihod** je primanje koje ostvaruje pojedinac, odnosno porodica po bilo kom osnovu;
- **Nasilje u porodici** označava svako djelo fizičkog, seksualnog, psihičkog, odnosno ekonomskog nasilja do kojeg dođe u porodici ili domaćinstvu, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, nezavisno od toga da li učinilac dijeli ili je dijelio domaćinstvo sa žrtvom;
- **Nasilje nad ženama** označava kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i predstavlja sva djela rodno zasnovanog nasilja koja mogu ili zaista dovode do fizičke, seksualne, psihičke ekonomske povrede i patnje žene, obuhvatajući i prijetnje takvim djelima, prinudu, odnosno arbitrarno lišavanje slobode, bilo u javnosti ili u privatnom životu.

UVOD

Socijalna i dječija zaštita je djelatnost od javnog interesa, i ostvarivanje javnog interesa u ovoj oblasti obezbjeđuju Crna Gora (država) i lokalna samouprava (opština), pod uslovima i na način propisan zakonom o Socijalnoj i dječijoj zaštiti ("Službeni list Crne Gore, broj 27/2013" od 11.06.2013. god.). Zakon definiše socijalnu i dječiju zaštitu kao "djelatnost kojom se obezbjeđuju i ostvaruju mjere i programi namijenjeni pojedincu i porodici sa nepovoljnim ličnim ili porodičnim okolnostima, koji uključuju prevenciju, pomoć u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba i podršku". Ove mjere i programi najvećim dijelom obuhvataju obezbjeđivanje materijalnih davanja i usluga socijalne i dječije zaštite.

U Zakonu koji reguliše ovu oblast se navodi da se socijalna i dječija zaštita ostvaruje u skladu sa strateškim dokumentima, kojima se utvrđuju dugoročni ciljevi i prioriteti razvoja socijalne i dječje zaštite, a ta strateška dokumenta čine programi koje je potrebno realizovati u cilju unaprijeđenja socijalne i dječje zaštite i utvrđuje ih Vlada Crne Gore i opština (u ovom slučaju Prijestonica Cetinje). Lokalna samouprava usvaja Lokalni plan aktivnosti za razvoj socijalnih servisa u okviru svojih Zakonom (čl 31, stav 1 tačka 6 Zakona o lokalnoj samoupravi) utvrđenih nadležnosti koje samostalno obavlja, u skladu sa zakonom. Ovim planiranjem na lokalnom nivou i uspostavljanjem socijalnih servisa u zajednici će se odgovoriti na potrebe ranjivih grupa, njihovoj većoj socijalnoj uključenosti i poboljšanju kvaliteta života. Osnovni cilj Lokalnog plana za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih socijalnih usluga jeste da predložene mjere omoguće efikasno pružanje servisa i usluga građanima i osiguraju da su oni dostupni svima.

Tokom procesa izrade ovog plana uzet je u obzir novi pravni okvir koji uređuje ovu oblast i namjera države da obezbijedi minimum standarda u pružanju socijalnih usluga, kao i njihov kontinuitet kako bi najranjivije kategorije imale potrebnu podršku za bolju inkluziju u samo društvo. Programe mogu realizovati država, opština i pružaoci usluga, a sredstva za finansiranje programa obezbjeđuju se iz budžeta države, opštine i pružalaca usluga.

U Crnoj Gori usvojene su različite strategije i lokalni planovi na nivou države koji se bave grupama koje su trenutno ili potencijalno socijalno ugrožene, ili se bave posebnim temama vezanim za socijalnu inkluziju. U procesu reforme došlo se do zaključka da je važno decentralizovati proces donošenja odluka u ovoj oblasti i razviti lokalne servise koji će biti lakše dostupni korisnicima/cama, prilagođeni njihovim potrebama i situaciji u samim lokalnim zajednicama tj. društvu. Takođe, kao važan segment istakla se i potreba za uključivanjem različitog profila pružaoca socijalnih usluga (pravnih i fizičkih lica), te je kao veoma važna prepoznata uloga organizacija civilnog društva i izgradnja partnerstava na

lokalnom nivou. Jedan od ključnih zadataka reforme u oblasti socijalne politike jeste i uspostavljanje povjerenja između vladinog i nevladinog kao i biznis sektora sa ciljem da se izgradi sistem mješovite socijalne politike koji bi u najboljoj mjeri odgovorio na potrebe.

Ovaj strateški dokumenat urađen je uz podršku kancelarije UNDP-ja u Crnoj Gori, a u sklopu projekta «Reforma sistema socijalne i dječije zaštite – Unapređenje socijalne inkluzije», koji sprovodi UNDP CO Crna Gora sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja, a koji je podržan od strane Delegacije Evropske Unije (DEU) kroz fondove IPA 2010.

DEFINISANJE POJMOVA SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI I USLUGA U OBLASTI SOCIJALNE ZAŠTITE

Svetska banka je socijalnu isključenost definisala kao „proces koji osigurava onima u riziku od siromaštva, marginalizacije i drugih oblika uskraćenosti potrebne resurse za učešće u ekonomskom, socijalnom i kulturnom životu, kao i uslove za onaj standard života koji se smatra normalnim u društvu u kom žive“.

Socijalna isključenost je novi koncept u društvenim naukama, koji se, za razliku od nekih drugih sličnih termina usmjerava na nepovoljan odnos pojedinca prema društvenoj okolini. To je višedimenzionalan proces koji slabi povezanost pojedinca i zajednice, i što je više obilježja po kojima je osoba isključena, ona postaje ranjivija. Socijalna isključenost se može operacionalizovati na tri elementa:

- nezaposlenost (marginalizacija na tržištu rada),
- siromaštvo i
- socijalnu izolaciju.

Različiti sastavni elementi socijalne isključenosti utiču jedan na drugi, stvarajući spiralu nesigurnosti koja završava stalnim i višestruko uskraćujućim okolnostima. U takvim okolnostim ne razvija se kompetitivnost tih pojedinaca, niti iskorišćavanje njihovih sposobnosti, što u značajnoj mjeri utiče na kompetitivnost samog sistema. Društvene institucije treba da pruže pojedincima i društvenim grupama koji su izloženi riziku od socijalne isključenosti mogućnosti za sticanje prilika i resursa koji su nužni za puno sudjelovanje u privrednom, društvenom i kulturnom životu, kao i za uživanje u životnom standardu i dobrobiti koji se smatraju normalnim u društvu u kojem žive. Time se osigurava njihovo značajnije sudjelovanje u procesu odlučivanja, što utiče na njihov život i pristup temeljnim pravima. Jednom riječju, povećava se njihova kompetitivnost.¹

¹ G. Čeranić, „Socijalna isključenost i karakter kompetitivnosti društvenog sistema“

Socijalna inkluzija: definisanje osnovnih pojmova prema Zajedničkom izvještaju Evropske Komisije o socijalnoj inkluziji 2003²

Siromaštvo je multidisciplinarni termin. Za ljude se kaže da žive u siromaštvu ako su njihova primanja i resursi u toj mjeri nedovoljni da ih sprečavaju u tome da imaju životni standard koji se smatra prihvatljivim u društvu u kojem žive. Zbog svog siromaštva oni mogu doživljavati raznovrsne nepovoljnosti, kao što su nezapošljenost, niska primanja, slab standard stanovanja, neadekvatna zdravstvena zaštita i prepreke u obrazovanju, kulturi, sportu i rekreaciji. Oni su često marginalizovani i isključeni iz učešća u različitim aktivnostima (ekonomskim, kulturnim i društvenim) koje su norma za druge ljude; njihov pristup fundamentalnim ljudskim pravima može biti ograničen.

Socijalno isključivanje je širi termin od siromaštva, jer predstavlja proces gdje se određene grupe stavljaju na margine društva i sputavaju u potpunom učešću zbog svog siromaštva, ili nedovoljnog obrazovanja, životnih vještina, ili kao posljedica diskriminacije. Ovo ih udaljava od mogućnosti zapošljavanja, sticanja zarade i mogućnosti obrazovanja, kao i društvenih povezivanja i učešća u aktivnostima u zajednici. Imaju male mogućnosti pristupa moći i tijelima koja donose odluke, često su bez moći i u nemogućnosti da kontrolišu odluke koje utiču na njihov svakodnevni život. Socijalno isključene osobe imaju poteškoće da u potpunosti ili djelimično ispune svoje potencijale, kako bi obezbijedile dovoljnu zaradu i dobile određena dobra i usluge od suštinskog značaja za život.

Socijalno uključivanje je proces koji obezbjeđuje osobama u riziku od siromaštva i socijalnog isključivanja, da dostignu mogućnosti i resurse neophodne za potpuno učešće u ekonomskom, društvenom i kulturnom životu i da uživaju standarde života i blagostanje koje je norma u društvu u kojem žive. To podrazumijeva da imaju veće učešće u procesima donošenja odluka koje utiču na njihov život, te pristup fundamentalnim pravima.

METODOLOGIJA IZRADE LOKALNOG PLANA

Na osnovu definisanih kriterijuma formiran je tim (Radna grupa) za izradu Lokalnog plana za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj lokalnih socijalnih usluga-servisa, koji su činile osobe sa neophodnim znanjem i iskustvom, motivisane i posvećene ovom procesu, koje su birane iz javnog sektora i organizacija civilnog društva aktivnih na polju izrade socijalne politike i/ili pružanja usluga ranjivim grupama tj. grupama u riziku od socijalne isključenosti (osobe sa invaliditetom, stara lica (stari u riziku od institucionalizacije, stari iz

² *Joint Report on Social Inclusion 2003. European Commission.*

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj socijalnih servisa – usluga, CETINJE

samačkih domaćinstava, osobe koje žive u udaljenim selima; porodice u riziku - korisnici socijalne pomoći, dugoročno nezapošljeni roditelji i samohrani roditelji; mladi u riziku itd.).

Radnu grupu za izradu Lokalnog plana za unapređenje socijalne inkluzije/razvoj socijalnih usluga - servisa koordinisala je konsultantkinja UNDP-ja za izradu Loklanih planova za socijalne servise (*Aleksandra Gligorović*) a činili su je predstavnici/ce javnih institucija:

- Lokalne samouprave: Sekretarijata za socijalnu politiku i mlade,
- Centra za socijalni rad,
- Zavoda za zapošljavanje,
- JZU Dom zdravlja Cetinje

i predstavnici/ca organizacija civilnog društva:

- Opštinske organizacije Crveni krst Cetinje,
- Udruženja lica sa tjelesnim invaliditetom,
- Udruženje paraplegičara Cetinje i
- Udruženja penzionera Cetinje.

Kako bi se dokumenat pripremio u određenom/predviđenom roku definisane su odgovornosti članova/ica radne grupe i izrađen je i usvojen Pravilnik o radu koji sadrži osnovne informacije o načinu osnivanja Radne grupe za izradu Lokalnog plana za unapređenje socijalne inkluzije - razvoj lokalnih socijalnih servisa, njenoj strukturi, načinu rada i procesu donošenja odluka, eventualnoj saradnji Radne grupe i drugih relevantnih institucija i organizacija u Crnoj Gori kao i informacije o ostalim pitanjima od značaja za rad Radne grupe. Osnovna nadležnost ove Radne grupe bila je izrada Lokalnog Plana tj. određivanje prioriternih oblasti u okviru Plana čiju bi implementaciju trebalo preporučiti za finansiranje, što je obezbijeđeno kroz učešće članova/ica radne grupe na radionicama i sastancima kao i kroz konsultativni proces vođen od strane kancelarije UNDP-ja.

Sa ciljem izrade situacione analize prikupljeni su podaci o stanju vezanom za socijalne servise u samoj Opštini Cetinje (broj stanovnika opštine i procjenu broja potencijalnih korisnika socijalnih servisa tj. broja ugroženih kategorija ili osoba u riziku); zatim je urađena analiza zainteresovanih strana – tj. institucija i organizacija koje se u Opštini bave pružanjem socijalnih servisa; analiza dokumenata (istraživanja) koja su rađena sa ciljem definisanja položaja navedenih ciljnih grupa kao i odluka na nivo Opštine koje se tiču ove problematike. Analiza pravnog okvira i postojećih za ovu tematiku relevantnih strateških planova na nacionalnom nivou koji prepoznaju potrebu za razvojem socijalnih servisa u oblasti socijalne inkluzije marginalizovanih grupa 8koja je u prethodnoj fazi rađena za potrebe izrade Lokalnih planova u opštinama Nikšić, Bar i Bijelo Polje) je dopunjena.

Prikupljanje podataka na lokalnom nivou je bilo usmjereno na:

- prepoznavanje i uključivanje socijalnih aktera koji su pružaoci socijalnih servisa ili imaju potencijal da to budu, kao i onih socijalnih aktera koji mogu da podrže razvoj i održivost socijalnih servisa na lokalnom nivou – u čemu je važnu ulogu odigrao Sekretarijat za socijalnu politiku i mlade;
- definisanje prioriternih i potencijalnih korisničkih grupa,
- dobijanje osnovnog pregleda organizacijskih kapaciteta, pokrenutih socijalnih servisa i programa koji imaju potencijal da prerastu u socijalne servise u lokalnoj zajednici;
- ostvarenu saradnju i partnerstva u lokalnoj zajednici;
- preporuke socijalnih aktera u odnosu na razvoj servisa.

Utvrdjivanje problemskih područja tj. prioriternih ciljnih grupa rađeno je na osnovu izabranih kriterijuma: stepena ugroženosti/ranjivosti ciljne grupe, brojnost ciljne grupe, strukture potreba i nivoa zadovoljavanja potreba – efikasnosti i aktivnosti, lokalnih kapaciteta i raspoloživih resursa kao i usklađenosti potencijalnih usluga sa prioritetima nacionalnih i drugih lokalnih strategija.

Parametar za procjenu sadašnjeg nivoa razvijenosti programa namijenjenih marginalizovanim grupama i socijalnih servisa predstavljali su i standardi koje svaki servis mora da ima: strukturni i funkcionalni, kao i usklađenost sa ključnim principima EU prakse u oblasti socijalnih servisa i mehanizama socijalnog uključivanja:

- Usklađenost servisa sa potrebama;
- Decentralizacija servisa;
- Raznolikost pružalaca usluga;
- Efektivnost i efikasnost servisa;
- Javnost rada i pouzdanost servisa;
- Visok kvalitet servisa s uspostavljenim mehanizmima učenja i prepoznavanja dobre prakse i
- Prilagodljivost servisa.

SITUACIONA ANALIZA (PRAVNI OKVIR, ANALIZA STANJA U OBLASTI SOCIJALNE POLITIKE)

Pravni okvir na nacionalnom nivou važan za socijalnu uključenost obuhvata prvenstveno Ustav Crne Gore, koji određuje da je Crna Gora građanska, demokratska, socijalna i ekološka država i da svako ima pravo na jednaku zaštitu svojih prava i sloboda, te da su svi pred zakonom jednaki bez obzira na bilo kakvu posebnost i lično svojstvo i da svako ima pravo na rad i na pravične i humane uslove rada. Jemči se posebna zaštita lica sa invaliditetom. Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti ("Službeni list Republike Crne Gore", broj 78/05) jedan

je od najrelevantnijih zakona od važnosti za razvoj socijalnih servisa. Pored ovog zakona, relevantni za ovo polje su: Zakon o radu; Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju; Zakon o opštem obrazovanju i vaspitanju; Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim potrebama; Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom; Zakon o zaštiti od nasilja u porodici.

INSTITUCIONALNI I PRAVNI OKVIR NA NACIONALNOM NIVOU VAŽAN ZA IZRADU PLANA

PRAVNI OKVIR (*postojeći strateški planovi, odluke na nacionalnom nivou koji se tiču poboljšanja položaja navedenih ciljnih grupa*)

Pravni okvir na nacionalnom nivou važan za socijalnu uključenost obuhvata prvenstveno Ustav Crne Gore, koji određuje da je Crna Gora građanska, demokratska, socijalna i ekološka država i da svako ima pravo na jednaku zaštitu svojih prava i sloboda, te da su svi pred zakonom jednaki bez obzira na bilo kakvu posebnost i lično svojstvo i da svako ima pravo na rad i na pravične i humane uslove rada. Jemči se posebna zaštita lica sa invaliditetom.

Aktivnosti na planu socijalne politike definisane su shodno odredbama brojnih pozitivno – pravnih propisa na nacionalnom nivou, poput Zakona o opštem upravnom postupku, Zakona o lokalnoj samoupravi, Zakona o Prijestonici, Zakona o državnim službenicima i namještenicima, Zakona o radu, Zakona o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama, Zakona o predškolskom obrazovanju, Zakona o osnovnoj školi, Zakona o visokom obrazovanju, Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, Zakona o boračko invalidskoj zaštiti, Zakona o obligacionim odnosima.

Jedan od najrelevantnijih svakako je Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti ("Službeni list Crne Gore, broj 27/2013" od 11.06.2013. god.) čija je primjena od važnosti za razvoj socijalnih servisa, bilo da su u nadležnosti države ili lokalnih samouprava. Tako je u članu 2 ovog zakona navedeno: „Socijalna i dječija zaštita je djelatnost kojom se obezbjeđuju i ostvaruju mjere i programi namijenjeni pojedincu i porodici sa nepovoljnim ličnim ili porodičnim okolnostima, koji uključuju prevenciju, pomoć u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba i podršku”. Kada se govori o cilju i samim korisnicima, u članu 4. se navodi da „Socijalna i dječja zaštita ima za cilj unaprijeđenje kvaliteta života i osnaživanje za samostalan i produktivan život pojedinca i porodice. U ostvarivanju ciljeva socijalne i dječje zaštite, posebno se štite:

- 1) dijete:
 - bez roditeljskog staranja;

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj socijalnih servisa – usluga, CETINJE

- ciji roditelj ni je u stanju da se o njemu stara;
- sa smetnjama i teškoćama u razvoju;
- u sukobu sa zakonom;
- koje zlorabljuje alkohol, drogu ili druga opojna sredstva;
- koje je žrtva zlostavljanja, zanemari vanja, nasilja u porodici i eksploatacije ili kod kojeg postoji opasnost da će postati žrtva;
- žrtva trgovine ljudima;
- kojem roditelji nijesu saglasni oko načina vršenja roditeljskog prava;
- koje se zatekne van mjesta prebivališta bez nadzora roditelja, usvojioca ili staratelja;
- trudnica bez porodične podrške i odgovarajućih uslova za život;
- samohrani roditelj sa djetetom bez porodične podrške i odgovarajućih uslova za život;
- kojem je usljed posebnih okolnosti i socijalnog rizika potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite.

2) odraslo i staro lice:

- sa invaliditetom;
- koje zlorabljuje alkohol, drogu ili druga opojna sredstva;
- koje je žrtva zanemarivanja, zlostavljanja, eksploatacije i nasilja u porodici ili kod kojeg postoji opasnost da će postati žrtva;
- žrtva trgovine ljudima;
- koje je beskućnik;
- trudnica bez porodične podrške i odgovarajućih uslova za život;
- samohrani roditelj sa djetetom bez porodične podrške i odgovarajućih uslova za život;
- kojem je usljed posebnih okolnosti i socijalnog rizika potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite.”

Socijalna i dječija zaštita, po važećem Zakonu o socijalnoj dječijoj zaštiti se zasniva na principima:

1) uvažavanja integriteta i dostojanstva korisnika socijalne i dječje zaštite koja se zasniva na socijalnoj pravdi, odgovornosti i solidarnosti, koja se pruža uz poštovanje fizičkog i psihičkog integriteta, bezbjednosti, kao i uz uvažavanje moralnih, kulturnih i religijskih ubjeđenja, u skladu sa zajemčenim ljudskim pravima i slobodama;

2) zabrane diskriminacije korisnika po osnovu rase, pola, starosti, nacionalne pripadnosti, socijalnog porijekla, seksualne orijentacije, vjeroispovijesti, političkog, sindikalnog ili drugog opredjeljenja, imovnog stanja, kulture, jezika, invaliditeta, prirode socijalne isključenosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili drugog ličnog svojstva;

3) informisanja korisnika o svim podacima koji su značajni za utvrđivanje njegovih socijalnih potreba i ostvarivanje prava, kao i o tome kako te potrebe mogu biti zadovoljene;

- 4) individualnog pristupa korisniku u pružanju prava i socijalne i dječje zaštite;
- 5) aktivnog učestvovanja korisnika u kreiranju, izboru i korišćenju prava iz socijalne i dječje zaštite koji se zasniva na učestvovanju u procjeni stanja i potreba i odlučivanju o korišćenju potrebnih usluga;
- 6) uvažavanja najboljeg interesa korisnika u ostvarivanju prava iz socijalne i dječje zaštite;
- 7) prevencije institucionalizacije i dostupnosti usluga u najmanje restriktivnom okruženju uvijek kada za to postoje uslovi u njihovim domovima ili lokalnoj zajednici kroz vaninstitucionalne oblike zaštite, ko je osiguravaju različiti pružaoci usluga, sa ciljem poboljšanja kvaliteta života korisnika i njegove socijalne uključenosti;
- 8) pluralizma usluga i pružalaca usluga socijalne i dječje zaštite koje obavljaju i organizacije civilnog društva i druga pravna i fizička lica, pod uslovima i na način propisanim zakonom;
- 9) partnerstva i udruživanja različitih nosilaca djelatnosti i programa, posebno na lokalnom nivou u cilju dostupnosti usluga u najmanje restriktivnom okruženju i prevencije institucionalizacije;
- 10) transparentnosti u pogledu informisanja javnosti o socijalnoj i dječjoj zaštiti u sredstvima javnog informisanja, kao i na druge načine, u skladu sa zakonom.

Prava iz socijalne i dječje zaštite po važećem Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti su:

- 1) osnovna materijalna davanja;
- 2) usluge socijalne i dječje zaštite.

U članu 60 navodi se da su usluge u oblasti socijalne i dječje zaštite:

- 1) procjena i planiranje;
- 2) podrška za život u zajednici;
- 3) savjetodavno-terapijska i socijalno-edukativna usluga;
- 4) smještaj;
- 5) neodložne intervencije, i
- 6) druge usluge.

Usluge procjene i planiranja (prema članu 61) obavlja centar za socijalni rad. i one obuhvataju: procjenu stanja, odnosno potreba, snaga i rizika korisnika i drugih lica značajnih za korisnika; procjenu staraoca, hranitelja, usvojioca i lica kojem je dijete povjereno na njegu, vaspitanje i obrazovanje i izradu individualnog ili porodičnog plana pružanja usluga i drugih procjena i planova.

Usluge podrške za život u zajednici (prema članu 62) obuhvataju aktivnosti koje podržavaju boravak korisnika u porodici ili neposrednom okruženju.

Usluge podrške za život u zajednici su:

- dnevni boravak,

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj socijalnih servisa – usluga, CETINJE

- pomoć u kući,
- stanovanje uz podršku,
- svratište,
- personalna asistencija,
- tumačenje i prevođenje na znakovni jezik i
- druge usluge podrške za život u zajednici.

Savjetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge (prema članu 63) obuhvataju:

- savjetovanje,
- terapiju,
- medijaciju,
- SOS telefon i
- druge usluge s ciljem prevazilaženja kriznih situacija i unaprjeđivanja porodičnih odnosa.

Gore navedene usluge pruža *pružalac usluge* socijalne i dječije zaštite.

Usluge smještaja su:

- porodični smještaj-hraniteljstvo;
- porodični smještaj;
- smještaj u ustanovu socijalne i dječije zaštite;
- smještaj u prihvatilište.

Pored centra za socijalni rad i drugi pružalac usluge socijalne i dječije zaštite može da pruža stručnu podršku i sprovodi odgovarajuću obuku pružaocima usluge porodičnog smještaja hraniteljstva i porodičnog smještaja.

Važećim Zakonom realizuju se opredeljenja koja podrazumijevaju, između ostalog, podsticanje razvoja raznovrsnih i uvođenje novih usluga socijalne i dječije zaštite u zajednici i uključivanje u sferu pružanja usluga što više različitih aktera. Djelatnost u oblasti socijalne i dječije zaštite, odnosno pojedine usluge može, u skladu sa ovim zakonom pružati i udruženje, preduzetnik, privredno društvo i fizičko lice, u skladu sa zakonom (član 119).

Predlogom zakona predviđa se propisivanje minimalnih standarda za pružanje usluga socijalne i dječije zaštite.

Predviđen je postupak za dobijanje licence za organizacije i stručne radnike iz oblasti socijalne i dječije zaštite, zatim postupak akreditacije programa obuke, odnosno programa pružanja usluga, u kome se ocjenjuje da li program obuke, odnosno program pružanja usluga, ispunjava utvržene standarde za akreditaciju.

Tako je u Zakonu navedeno da pružalac usluge socijalne i dječije zaštite je ustanova i drugi oblik organizovanja (udruženje, preduzetnik, privredno društvo i

fizičko lice), za koju nadležni organ državne uprave utvrdi da ispunjava uslove za obavljanje djelatnosti i izda licencu. Ova licenca je javna isprava, kojom se potvrđuje da pružalac usluge socijalne i dječije zaštite, odnosno stručni radnik ispunjava utvrđene uslove i standarde za pružanje određenih usluga, odnosno obavljanja stručnih poslova u oblasti socijalne i dječije zaštite.

Nabavka usluga takođe je definisana i navodi se da usluge socijalne i dječije zaštite iz čl. 62 i 63 Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti, kao i usluge smještaja u ustanovu i prihvatilište – sklonište za kojima postoji potreba, a mogu se efikasnije obezbijediti od strane drugih pružalaca usluga, obezbjeđuju se kroz:

- postupak javne nabavke,
- javnim pozivom ili
- javno-privatnim partnerstvom.

Finansiranje usluga socijalne i dječije zaštite definisano je u važećem zakonu o soc. i dječijoj zaštiti u dijelu XIV (član 154).

Kada se govori o izgradnji, održavanju i opremanju ustanova socijalne i dječije zaštite, u Zakonu se navodi da “sredstva za izgradnju, održavanje i opremanje javne ustanove socijalne i dječije zaštite koje se finansiraju iz budžeta opštine obezbjeđuju se u budžetu opštine“.

PRAVNI OKVIR KOJI SE TIČE ZAŠTITE DJECE

Pozitivno pravni propisi Crne Gore, prije svega, kroz Ustav a i mnoge zakonske norme garantuju zaštitu djece od svih oblika zlostavljanja, zanemarivanja i iskorištavanja.

Ustavom Crne Gore propisano je:

“Djetetu se jemči posebna zaštita od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zloupotrebe.” (član 74 stav 2)

Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti ("Službeni list Crne Gore, broj 27/2013" od 11.06.2013. god.) posebno štiti dijete: bez roditeljskog staranja; čiji roditelj nije u stanju da se o njemu stara; sa smetnjama i teškoćama u razvoju; u sukobu sa zakonom; koje zloupotrebljava alkohol, drogu ili druga opojna sredstva; koje je žrtva zlostavljanja, zanemarivanja, nasilja u porodici i eksploatacije ili kod kojeg postoji opasnost da će postati žrtva; žrtva trgovine ljudima; kojem roditelji nijesu saglasni oko načina vršenja roditeljskog prava; koje se zatekne van mjesta prebivališta bez nadzora roditelja, usvojioca ili staratelja; trudnica bez porodične podrške i odgovarajućih uslova za život; samohrani roditelj sa djetetom bez porodične podrške i odgovarajućih uslova za život; kojem je usljed posebnih okolnosti i socijalnog rizika potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite. Takođe,

propisano je da se obezbjeđuje sprovođenje odgovarajućih oblika socijalne i dječje zaštite i neposredno pružaju usluge socijalne i dječje zaštite; rješava u prvom stepenu o zahtjevima za ostvarivanje prava iz socijalne i dječje zaštite; prate i analiziraju pojave i programi od značaja za socijalnu i dječju zaštitu; podstiče, organizuje i preduzima aktivnosti u cilju sprječavanja i suzbijanja socijalnih problema.

Porodičnim zakonom Crne Gore („Sl. list CG“, br. 1/07), propisano je: „Svako je dužan da se rukovodi najboljim interesom djeteta u svim aktovnostima koje se tiču djeteta“.

Krivični zakonik CG (KZ) ("Službeni list RCG", br. 70/2003, 13/2004, 47/2006 i "Službeni list CG", br. 40/2008 i 25/2010.) propisuje više krivičnih djela u cilju zaštite djece od svih oblika ekonomskog i drugog iskorištavanja.

Konvencijom o pravima djeteta UN-a, propisano je:

1. U svim akcijama u vezi s djecom, bez obzira da li ih poduzimaju javne ili privatne društvene dobrotvorne institucije, sudovi, upravne vlasti ili zakonska tijela, najbolji interesi djeteta biće od prvenstvenog značaja.

2. Države-potpisnice uzimaju na sebe da osiguraju djetetu zaštitu i brigu koja je potrebna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i dužnosti njegovih roditelja, zakonskih staratelja ili drugih pojedinaca zakonski odgovornih za njega, i da bi se ovo postiglo, preduzeće sve zakonske i upravne mjere. (Član 3. stav 1 i 2)

1. Države-potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće zakonske, upravne, društvene i obrazovne mjere da bi se dijete zaštitilo od svih oblika fizičkog, ili mentalnog nasilja, povrede ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupka, zloupotrebe ili eksploatacije, uključujući i seksualno zlostavljanje dok je na brizi roditelja, zakonskih staratelja ili bilo koje druge osobe koja se brine o djetetu.

2. Takve zaštitne mjere treba da u odgovarajućoj mjeri uključuju i djelotvorne postupke na uspostavljanju društvenih programa da bi se pružila potrebna podrška djetetu i onima koji se brinu o djetetu, kao i drugih oblika sprečavanja i identifikacije, prijavljivanja, preporučivanja, istraživanja, liječenja i praćenja slučajeva zlostavljanja djece opisanih ranije i, kada je to potrebno, sudsko uključivanje. (Član 19)

“Države-potpisnice će zaštititi dijete od svih drugih oblika eksploatacije štetne po bilo koji vid dječije dobrobiti.” (član 36).

Država je dužna da poštuje i unapređuje prava djeteta i preduzima sve potrebne mjere za zaštitu djeteta od zanemarivanja, zlostavljanja i eksploatacije. (član 5)

Roditeljsko pravo sačinjavaju prava i dužnosti roditelja da se brinu o ličnosti, pravima i interesima svoje maloljetne djece (član 59)

Zabranjena je zloupotreba roditeljskog prava. (član 60 stav 4).

Organ starateljstva je dužan da roditeljima pruža odgovarajuće oblike pomoći i podrške i preduzima potrebne mjere radi zaštite prava i najboljeg interesa djeteta, a na osnovu neposrednog saznanja ili obavještenja.

Organ starateljstva dužan je da odmah po prijemu obavještenja da ispita slučaj i preduzme mjere za zaštitu prava djeteta. (član 80 stav 1 i 3)

Ako opravdani interesi djeteta to zahtijevaju organ starateljstva upozoriće roditelje na greške i propuste u vaspitanju i podizanju djeteta i pomoći im da dijete pravilno odgajaju, a može ih uputiti da se sami ili sa djetetom obrate određenom savjetovalištu, zdravstvenoj, socijalnoj, vaspitnoj ili drugoj odgovarajućoj ustanovi (član 81)

Kad je roditeljima potrebna trajnija pomoć i usmjeravanje u vršenju roditeljskih prava i dužnosti ili ne neophodno neposredno praćenje stanja i uslova u kojima dijete živi, organ starateljstva odrediće nadzor nad vršenjem roditeljskog prava i pogledu djece ili u pogledu pojedinog djeteta. (čl. 82/1)

Međunarodni pravni akti na kojima se bazira Lokalni plan akcije za socijalnu uključenost su:

- Univerzalna deklaracija UN –a o pravima čovjeka (1948.god);
- Evropska socijalna povelja (potpisana 1961.god, a stupila na snagu 1965.god);
- Konvencija o pravima djeteta, usvojena od Generalne Skupštine UN (1989.god);
- Milenijumski razvojni ciljevi (2002.god)
- Međunarodna konvencija o pravima osoba sa invaliditetom, donijeta od strane Generalne Skupštine UN-a;
- UN Konvencija o zabrani svih oblika diskriminacije žena iz 1979 i Opcioni protokol uz ovu konvenciju;
- Evropska povelja o jednakosti muškaraca i žena u lokalnom životu (2006. god);
- Standardna pravila UN-a o izjednačavanju mogućnosti za osobe sa invaliditetom,;
- Preporuka EU o koherentnoj politici za osobe sa invaliditetom.

Imajući u vidu težnju Crne Gore ka postizanju članstva u EU, važno je imati u vidu i politiku i stav samih članica EU vezano za temu socijalne uključenosti.

Na sastanku Evropskog Savjeta održanom u Lisabonu u martu 2000. godine, donešena je odluka da zemlje članice izrade Nacionalne akcione planove/Inkluzija (NAP/Inkluzija), u cilju izrade globalne strategije za Uniju, koji će uticati na suzbijanje siromaštva, odnosno, promociju socijalne kohezije, u periodu 2000 - 2010. g., kao jednom od centralnih elemenata modernizacije evropskog socijalnog modela. Dogovoreno je da se politike protiv socijalnog isključivanja zemalja članica zasnivaju na otvorenom metodu koordinacije zajedničkih evropskih održivih zadataka, nacionalnih akcionih planova i programa podrške zajednicama, koji su dati u dokumentu, usvojenom u decembru 2000. godine u Nici, i koji se do danas razvijaju.

U cilju borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti, prepoznate su kao metodologije **multi-dimenzionalni pristup**, te **eksperimentalni pristup**, koji pokreću mnoštvo politika unutar sveukupne strategije EU, između ostalog, **politika zapošljavanja**, kao najbolji način protiv socijalne isključenosti (gde su prepoznati promocija kvaliteta zapošljavanja, i promocija usvajanja profesionalnih vještina i doživotnog učenja) i **socijalne politike** (gdje se ističe razvoj modernog integralnog sistema socijalne zaštite, koji promovišu socijalnu pomoć i zagarantovani minimalni dohodak, a koji je zasnovan na aktivnom stanju blagostanja, zapošljavanju, održivom penzionom sistemu i pristupu sistemu medicinske zaštite kao ključnim elementima borbe protiv socijalne isključenosti)

POLITIKE NA NACIONALNOM NIVOU KOJE SE TIČU SOCIJALNIH SERVISA

Za potrebe analize postojećih socijalnih servisa i procjene perspektive razvoja od ključne važnosti su nacionalne strategije u kojima je zastupljena oblast socijalne zaštite i definisana uloga Ministarstva rada i socijalnog staranja odnosno lokalnih aktera. Slijedi kratki pregled navoda iz pojedinih strategija od važnosti za razvoj socijalnih usluga i zaštitu grupa u riziku.

1. Strategija razvoja socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori za period 2013 - 2017.godine, **predviđa** razvijanje kroz sljedeće strateške pravce: 1) Definisane razvojne politike socijalne i dječje zaštite povezane sa drugim sistemima i djelatnostima u društvu i harmonizovane sa međunarodnim propisima i standardima, usmjerene na prevenciju socijalnih problema; 2) Decentralizaciju sistema socijalne i dječje zaštite; 3) Učešće građana i korisnika u odlučivanju o sredstvima i načinima za zadovoljavanje potreba; 4) Efikasnija materijalna davanja u socijalnoj i dječjoj zaštiti; 5) Obezbeživanje kvalitetnih usluga u socijalnoj i dječjoj zaštiti. Decentralizacija podrazumijeva uključivanje i drugih aktera, pored države, u pružanje usluga: nevladinih organizacija, privatnog sektora, kao i građana. Proces decentralizacije socijalne i dječje zaštite ne znači da sve funkcije i prava treba da budu decentralizovane. Delegiranje pojedinih

funkcija na lokalni nivo moguće je sprovesti jedino u oblasti socijalnih usluga u zajednici. Ključni dio koji se odnosi na uspostavljanje socijalnih usluga definisan je u Strategiji na slijedeći način:

„Obezbjedivanje kvaliteta usluga podrazumijeva:

1) izradu minimalnih standarda usluga socijalne i dječje zaštite; 2) razvoj usluga koje podržavaju prirodnu porodicu i porodično okruženje korisnika kao najmanje restriktivno okruženje; 3) podsticanje razvoja usluga koje podržavaju boravak korisnika u porodici ili neposrednom okruženju: porodičnog smještaja-hraniteljstva, usluga dnevnih centara, pomoći u kući, savjetodavnih usluga i drugih usluga socijalne i dječje zaštite; 4) podizanje kvaliteta usluga u postojećim ustanovama na viši nivo i pružanje novih usluga i uvođenje novih programa, posebno za djecu bez roditeljskog staranja, djecu sa smetnjama u razvju, djecu i mlade sa poremećajima u ponašanju, lica sa invaliditetom, žrtve trgovine ljudima i porodičnog nasilja, liječene uživaocce opojnih sredstava, oboljelih od AIDS-a i dr.; 5) obezbjeđivanje efikasnog sistema stručne podrške, supervizije i inspekcije; 6) promjenu u organizaciji rada centara za socijalni rad i uvođenje novih metoda rada.

Pitanje kvaliteta usluga u sistemu socijalne i dječje zaštite i jačanje profesionalnih kapaciteta pružalaca usluga, posebno u državnim institucijama je suštinska pretpostavka uspješne reforme sistema socijalne i dječje zaštite. Jačanje profesionalnih kapaciteta zaposlenih i pružalaca usluga u sistemu socijalne i dječje zaštite podrazumijeva: kontinuiranu edukaciju zaposlenih; stručno napredovanje zaposlenih; izradu i akreditaciju programa edukacije zaposlenih; uvođenje sistema licenciranja i akreditacije za pružaoce usluga; uvođenje etičkih principa i izrada kodeksa prakse i profesionalnog ponašanja; uvođenje sistema evaluacije, supervizije i monitoringa efekata preduzetih mjera; uvođenje sistema nezavisnog nadzora i kontrole stručnog rada.

2. Strategija za integraciju osoba sa invaliditetom (OSI) u Crnoj Gori (2008 – 2016.god) i usvojeni novi Akcioni plan za njenu realizaciju za period 2012 - 2013.) kao glavni cilj postavlja unapređenje položaja OSI i njihovo uključivanje u sve oblasti društva na ravnopravnoj osnovi. Strategijom se preporučuje:

«Osnovati i razviti nove/nedostajuće servise bazirane na istraženim potrebama korisnika: Mreža dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju; Plaćeni prevoz djeci sa smetnjama u razvoju i njihovim pratiocima do centara gdje se školuju ili gdje borave; Centri za podsticanje samostalnog života OSI; Prevoz osoba sa invaliditetom „od vrata do vrata“; Gestovni prevodilac; Psi vodiči i pomagači; Službe za psihološko osnaživanje; Starateljstvo – lice koje se brine o OSI i koje to obavlja kao profesionalno zanimanje, a koje može biti iz uže porodice ili po izboru same OSI. Ovaj rad treba da bude uračunat u staž za PIO; Specijalizovano hraniteljstvo za djecu sa smetnjama u razvoju; Personalni asistent za pomoć osobama sa invaliditetom.»

U Akcionom planu za 2012 i 2013. se navodi da treba:

- Uspostaviti i primjenjivati standarde pružanja usluga osobama sa invaliditetom u oblasti socijalne zaštite,

- Reformisati postojeće ustanove socijalne i dječje zaštite,
- Osnovati i razviti nove/nedostajuće servise bazirane na istraženim potrebama korisnika,
- Poboljšati informisanje osoba sa invaliditetom o pravima iz socijalne zaštite i obezbijediti punu dostupnost informacija.“

3. Strategija razvoja sistema socijalne zaštite starih lica (2013 – 2017.god) za opšti cilj postavlja: „Razvijanje integrisane socijalne zaštite starih lica radi očuvanja i poboljšanja njihovog kvaliteta života u prirodnom okruženju i osposobljavanja za produktivan život u zajednici, kao i radi predupređenja zavisnosti od socijalnih službi, efikasnim korišćenjem postojećih resursa i razvijanjem novih dostupnih, kvalitetnih i raznovrsnih usluga socijalne zaštite“. Kao poseban cilj koji se odnosi na socijalne usluge i ulogu lokalne samouprave navodi: “Razvijenu mrežu vaninstitucionalnih/lokalnih usluga socijalne zaštite u zajednici koje unapređuju kvalitet života starih u njihovoj prirodnoj sredini i međugeneracijskih odnosa u porodici”.

Ono što ova Strategija planira jeste: „Ojačati kapacitete lokalnih samouprava za uvođenje lokalnih usluga; Obezbediti uvođenje lokalnih socijalnih usluga na opštinskom i međuopštinskom nivou, u skladu sa sačinjenim akcionim planom; Uvedene savjetodavno terapijske i socio edukativne usluge za starije građane u okviru postojećih kapaciteta u sistemu socijalne ili zdravstvene zaštite u vidu posebnih programa; Unapređeni mehanizmi učešća NVO sektora u obezbjeđivanju socijalnih usluga – kroz razvanje mehanizama dostupnosti finansijskih sredstava iz budžeta NVO sektoru i drugim pružaocima usluga u skladu sa pluralizmom pružaoca usluga i podršku razvoju volonterizma u obezbjeđivanju socijalnih usluga čime se doprinosi povremenom/kontinuiranom obogađivanju osnovnog sadržaja usluge koji je propisan minimalnim standardima kvaliteta usluge.“

4. Strategija razvoja volonterizma (2010 - 2015) u dijelu koji se odnosi na socijalnu i zdravstvenu zaštitu navodi da treba raditi na poboljšanju kvaliteta i ekonomičnosti socijalne zaštite. Učešće i dobra volja građana mogu biti velika pomoć socijalno isključenim kategorijama društva. Mjere predložene Strategijom obuhvataju angažman volontera u dijelu: unapređivanja socijalne zaštite i kvaliteta servisa za djecu, stara i nemoćna lica; beskućnike i druge socijalno isključene kategorije stanovništva.

5. Strategija zaštite od nasilja u porodici (2011 - 2015), urađena je u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici (čl 18). Strategija sadrži: 1) ocjenu stanja i identifikovanje ključnih problema u socijalnoj i drugoj zaštiti; 2) ciljeve i mjere za unaprijeđenje socijalne i druge zaštite, a naročito u vezi: podizanja nivoa svijesti građana o problemu nasilja i formiranja stavova o neprihvatljivosti nasilja; razvoja programa za prevenciju nasilja; podrške porodici u prevenciji nasilja; daljeg razvoja normativnog okvira u oblasti zaštite; jačanja saradnje organa, ustanova, organizacija i drugih pravnih i fizičkih lica koja se bave zaštitom; sticanja novih znanja i vještina svih koji se bave zaštitom; unapređenja sistema za prikupljanje i

analizu podataka i izvještavanja o slučajevima nasilja. Zakoni koji regulišu oblast nasilja u porodici u Crnoj Gori su:

- Porodični zakon („Službeni list RCG“br.01/07)
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici („Službeni list CG“br.46/10)
- Krivični zakonik („Službeni list RCG“br.70/03,13/04,47/06, „Službeni list CG“br.40/08, 25/10)
- Zakon o krivičnom postupku („Službeni list CG“br.57/09,49/10)
- Zakon o prekršajima („Službeni list CG“br01/11)
- Zakonom o javnom redu i miru („Službeni list RCG“ 41/94)
- Zakon o rodnoj ravnopravnosti („Službeni list“ RCG 46/07)
- Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Službeni list“ RCG 78/05)

Navodi se da Vlada i lokalne samouprave treba da rade na uspostavljanju dovoljnog broja skloništa za žrtve porodičnog nasilja. Neophodna je stalna edukaciju za profesionalce u institucijama koje pružaju zatitu žrtvama nasilja, kao preventivne aktivnosti i kampanje podizanja svijesti u cilju edukacije građanstva o ovom problemu.

6. Strategija Crne Gore za sprečavanje zloupotrebe droga 2013-2020 i Akcioni plan 2013- 2016, sadrži konkretne priloge, kao i ugrađene prijedloge i sugestije iskazane od strane nadležnih državnih organa, referentnih ustanova, lokalne samouprave, stručnjaka raznih profila, kao i nevladinih organizacija. U dijelu ostvarivanja cilja „Smanjenja potražnje za drogama“ posebna je važnost za oblast socijalnih servisa uloga svih aktera u oblasti rehabilitacije i reintegracije zavisnika/ca od droga u društvo, uključujući i lica na izdržavanju kazne i okviru kog je predviđeno „povećanje dostupnosti, pristupačnost i pokrivenosti efikasnim raznovrsnim intervencijama vezanim za socijalnu rehabilitaciju i socijalnu reintegraciju“.

7. Strategija zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa (2012 – 2015.god) kao prioritet broj 3 navodi: «Promovisanje socijalne inkluzije i smanjenje siromaštva». Ovaj prioritet se odnosi na pružanje podrške najranjivijim društvenim grupama u cilju stvaranja inkluzivnog društva, odnosno društva za sve. Neki od ciljeva su: “Unapređenje sistema socijalnih davanja i socijalnih usluga u cilju bolje usmjerenosti i pokrivenosti ranjivih grupa”; “Integracija u zapošljavanju lica sa invaliditetom” i “Integracija u zapošljavanju RAE populacije, izbjeglica i raseljenih lica”. Takođe, u ovoj strategiji se ističe da treba raditi na kreiranju nacionalnog modela socijalnog preduzetništva čija bi implementacija doprinjela boljoj socijalnoj inkluziji i ekonomskoj emancipaciji ugroženih grupa i to kroz analizu stanja i uslova za primjenu koncepta socijalnog preduzetništva kao i inicijativa koje se mogu razviti kao primjer socijalne ekonomije, implementaciju pilot projekata posebno na sjeveru i za najugroženije grupe, zatim kroz podizanje nivoa informisanosti socijalnih partnera o konceptu socijalnog preduzetništva, stvaranje pravnog okvira za razvoj ovog koncepta, kao i kroz realizaciju

programa i projekata koji imaju za cilj pokretanje inicijativa za razvijanje projekata socijalnog preduzetništva.

8. Strategija za razvoj hraniteljstva u Crnoj Gore sa Akcionim planom za period 2012.-2016. godini donešena je u cilju održivog, efikasnog i svima dostupnog sistema zaštite djece i mladih bez roditeljskog staranja. U Strategiji je navedeno da se hraniteljstvo kao adekvatni oblik zaštite zasniva se na partnerstvu javnog, privatnog i civilnog sektora kao pružaoca usluga u ovoj oblasti i uz stimulisanje pune participacije korisnika – djece, kao i hranitelja. Strategija sadrži ocjenu stanja i identifikovanje ključnih problema u socijalnoj i dječijoj zaštiti djece i mladih bez roditeljskog staranja, u cilju ostvarivanje prava svakog djeteta na život u porodičnom okruženju, popularisanja hraniteljstva i senzibilisanje građana za bavljenje hraniteljstvom, izgradnje sistema kvaliteta zaštite djece bez roditeljskog staranja, unapređivanja zaštite djece na hraniteljstvu, kao i razvoja različitih oblika hraniteljstva. Kao direktni korisnici se navode: djeca i mladi; biološke porodice djece u sistemu socijalne zaštite; srodničke hraniteljske porodice; nesrodničke hraniteljske porodice; građani – potencijalni kandidati za hraniteljstvo; zaposleni u centrima za socijalni rad; zaposleni u domovima za djecu; zaposleni u organima državne i lokalne samouprave koji rade u oblasti zaštite djece; nevladine organizacije. Pored toga u indirektnu ciljnu grupu spadaju: mediji; zaposleni u zdravstvenim i obrazovnim ustanovama; šira javnost. Procesom implementacije Strategije razvoja hraniteljstva u Crnoj Gori će upravljati državne i lokalne strukture, koje će osigurati realizaciju akcionih planova. Lokalne strukture se navode kao operative strukture za realizaciju Strategije i to su: Centri za socijalni rad; Dom za djecu; Centri za dnevni boravak; službe zapošljavanja; mediji; NVO; vaspitno-obrazovne ustanove; zdravstvene ustanove.

9. Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici. Shodno obavezama iz Strategije zaštite od nasilja u porodici u novembru 2011. godine potpisan je i Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici, čiji su potpisnici Vrhovni Sud, Ministarstvo pravde, Vrhovno Tužilaštvo, Ministarstvo prosvjete i sporta, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Uprava policije i Vijeće za prekršaje. Protokol definiše tip usluga koje treba da obezbijede institucije koje pružaju zaštitu žrtvama nasilja u porodici, kao i rad na formiranju multidisciplinarnih timova na lokalnom nivou za praćenje i unapređenje koordinirane i efikasne zaštite žrtava porodičnog nasilja.

INSTITUCIONALNI OKVIR - AKTERI KLJUČNI ZA RAZVOJ SOCIJALNIH SERVISA NA NACIONALNOM NIVOU

Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Uredbom Vlade Crne Gore članom 18. regulisana je uloga i nadležnost Ministarstva rada i socijalnog staranja kako slijedi: „Ministarstvo rada i socijalnog staranja vrši poslove uprave koji se odnose na: radne odnose, zaštitu na radu, zarade i druga primanja iz rada i po osnovu rada; tržište rada, zapošljavanje i obrazovanje odraslih za potrebe tržišta rada u svim oblicima rada osim u državnim organima; zapošljavanje i rad stranaca u Crnoj Gori; zapošljavanje lica sa invaliditetom; zaštitu građana Crne Gore na radu u inostranstvu; međunarodnu saradnju i međunarodne ugovore iz nadležnosti ministarstva; sistem penzijskog i invalidskog osiguranja i oblast boračke i invalidske zaštite; zaštitu boraca, vojnih invalida, porodica palih boraca, civilnih invalida rata i članova njihovih porodica; socijalnu zaštitu, dječju zaštitu, zaštitu lica sa invaliditetom, zaštitu starih lica; socijalnu zaštitu lica koja traži azil, lica kojima je priznat status izbjeglice i lica kojima je odobrena dodatna zaštita; porodičnu zaštitu; saradnju sa Crvenim krstom Crne Gore, nevladinim organizacijama, agencijama Ujedinjenih nacija i drugim međunarodnim organizacijama; upravni postupak iz nadležnosti ministarstva; prvostepeni prekršajni postupak; vođenje registra Opšteg i granskih kolektivnih ugovora, registra sindikalnih organizacija, registra reprezentativnih sindikata i registra reprezentativnih organizacija udruženja poslodavaca; davanje ovlašćenja za obavljanje poslova iz oblasti zaštite na radu i vođenje registra izdatih ovlašćenja; priznavanje inostranih sertifikata u neformalnom i informalnom obrazovanju sa vođenjem centralnog registra; upravni nadzor u oblastima za koje je ministarstvo osnovano; kao i druge poslove koji su mu određeni u nadležnost.“

Unutar Ministarstva organizovan je posebno Sektor za socijalno staranje i dječju zaštitu koji vrši, kako je navedeno, poslove koji se odnose na: zaštitu porodice, pojedince, djece u riziku i lica u stanju socijalne potrebe, odnosno socijalne isključenosti a posebno na nesposobne za rad i materijalno neobezbijeđene, djecu bez roditeljskog staranja, djecu sa tjelesnom, mentalnom i senzornom ometenošću, zlostavljanu i zanemarenu djecu, djecu sa poremećajem u ponašanju, lica sa invaliditetom, stara lica, lica i porodice kojima je usljed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite kao i izbjegla i interno raseljena lica; kreiranje strateških dokumenata koji su od interesa za zaštitu pojedinih vulnerabilnih kategorija stanovništva; praćenje primjene usvojenih dokumenata; drugostepeni upravni postupak u oblasti socijalne i dječje zaštite i porodičnih odnosa; druge poslove u skladu sa propisima.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja u partnerstvu s UNICEF-om i u UNHCR-om u 2002. godine započelo realizaciju Programa zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja i da su formirani multidisciplinarni timovi u osam od deset centara za socijalni rad u Crnoj Gori i to: u Nikšiću, Bijelom Polju, Podgorici, Herceg Novom, Baru, Beranama, Kotoru i Pljevljima. Postojeće multidisciplinarnе timove za zatitu djece treba pretvoriti u timove koji će pružati potpunu i koordiniranu

zaitu žrtvama nasilja u porodici i uspostaviti timove pri Centrima za socijalni rad u opštinama u kojima sada ne postoje.

Pored ovog ministarstva, posebno važnu ulogu imaju i Ministarstvo prosvjete i sporta i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, ali i ostala ministarstva u svom domenu.

Zavod za statistiku Crne Gore – MONSTAT

Zavod za statistiku Crne Gore – MONSTAT je nadležno tijelo za proizvodnju zvanične statistike. U okviru rada Sektora socijalnih statistika i demografije, konkretno Odsjeka statistike tržišta rada, uslova života, socijalne usluge i potrošnje domaćinstava rade se istraživanja iz oblasti socijalne zaštite i prikupljaju se informacije o korisnicima usluga koji su u stanju socijalne potrebe. Prate se centri za socijalni rad, ustanove socijalne zaštite, korisnici socijalne zaštite (maloljetni i punoljetni). Podaci o centrima za socijalni rad prikupljaju se statističkim izvještajima dobijenih od centara za socijalni rad, dok se podaci o ustanovama za socijalnu zaštitu prikupljaju statističkim izvještajima dobijenih od ustanova za socijalnu zaštitu djece, omladine i odraslih lica. Ovi podaci su rezultat redovnih statističkih istraživanja koja se sprovode u dvogodišnjoj periodici. Pored ovih prikupljaju se i podaci o korisnicima socijalne zaštite koji se dobijaju na osnovu redovnih statističkih istraživanja centara za socijalni rad koja se sprovode svake godine.

- USTANOVE SOCIJALNE ZAŠTITE NA NACIONALNOM NIVOU-

Ustanove za odrasla i stara lica obezbjeđuju privremeni ili trajni smještaj, ishranu, njegu i zdravstvenu zaštitu odraslim i ostarjelim licima koja su bez sredstava za život, bez porodičnog staranja, ometene u psihičkom ili fizičkom razvoju, i usljed toga nesposobna za samostalan život, a i bez uslova da im se odgovarajuća njega i pomoć obezbijedi u sopstvenoj porodici. U ustanovama za odrasla i stara lica došlo je do povećanja broja korisnika u 2010 godini za 5.3% u odnosu na 2008.godinu, uz veće učešće žena (67.4%) u odnosu na muškarce (32.6%) u 2010.godini.

Ustanove za djecu i mlade (ustanove za djecu i mlade lišenu roditeljskog staranja, ustanove za djecu i mlade ometenu u psihičkom i fizičkom razvoju, ustanove za djecu i mlade sa poremećajima u ponašanju) obezbjeđuju privremeno ili trajno zbrinjavanje, ishranu, zdravstvenu zaštitu, vaspitanje, obrazovanje i stručno osposobljavanje djece i mladih kojima je potreban ovakav oblik zaštite.

LOKALNE STRATEGIJE - AKCIONI PLANOVI, ODLUKE U OBLASTI SOCIJALNE ZAŠTITE

Opština Cetinje u dosadašnjem radu pokazala je senzibilisanost za pitanja koja se tiču pojedinih grupa koje su ranjive i potencijalno socijalno ugrožene i ima usvojene lokalne planove koje se tiču mladih i djece. Aktivnosti na polju socijalne politike definisane su u odnosu na međunarodna i nacionalna dokumenta ali i na ciljeve definisane aktima lokalne uprave, počev od Statuta Prijestonice Cetinje, preko, Odluke o organizaciji i načinu rada lokalne uprave. Pored ovih dokumenata aktivnosti na polju socijalne politike sprovode se u skladu sa:

- Odlukom o oblicima socijalne i dječje zaštite,
- Odlukom o osnivanju ustanove Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Prijestonici Cetinje,
- Odlukom o rješavanju stambenih pitanja lica u stanju socijalne potrebe,
- Odlukom o ravnopravnosti polova u Prijestonici Cetinje,
- Odlukom o stipendiranju studenata,
- Odlukom o donošenju lokalnog plana akcije za mlade 2012 – 2015,
- Odlukom o donošenju Lokalnog plana akcije za djecu 2012 – 2016 i drugih.

Pri realizaciji mjera iz sfere socijalne politike, Prijestonica Cetinje saraduje sa Centrom za socijalni rad, Službom Centra za socijalni rad – Cetinje, Ministarstvom prosvjete i sporta, Ministarstvom rada i socijalnog staranja, Ministarstvom pravde, Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i drugim partnerskim institucijama, organizacijama, te predstavnicima civilnog sektora.

INSTITUCIJE NA LOKALNOM NIVOU

Prijestonica Cetinje i Sekretarijat za socijalnu politiku i mlade, kao organ lokalne uprave, je u okviru svoje nadležnosti za socijalnu zaštitu stanovništva na teritoriji Opštine Cetinje.

Sekretarijat za socijalnu politiku i mlade vrši poslove uprave koji se odnose na:

- Uređivanje odnosa i obezbjeđivanje primjene propisa i drugih akata iz oblasti socijalne i dječje zaštite: kućna njega i kućna pomoć starim i invalidnim licima; staranje o ostvarivanju njihovih prava iz ove oblasti; vođenje postupka za rješavanje stambenih pitanja lica u stanju socijalne potrebe; prati namjensko korišćenje stanova dodijeljenih licima u stanju socijalne potrebe, donosi rješenje o prestanku tog prava i pokreće postupak za iseljenje; vodi postupak

za ostvarivanje prava na jednokratne novčane pomoći i pomoć u kući; stara se o ostvarivanju dječje zaštite, koja se odnosi na odmor i rekreaciju, smještaj i ishranu djece, obezbjeđivanju poklonpaketa za novorođenčad i drugim dodatnim oblicima dječje zaštite, koje propiše Prijestonica.

- Priprema planove i programe na lokalnom nivou u sprovođenju strateških nacionalnih dokumenata u ovoj oblasti i stara se o njihovoj realizaciji.
- Prati realizaciju investicionih programa koje finansira Prijestonica u oblastima iz nadležnosti organa; prati i učestvuje u obezbjeđivanju uslova za ostvarivanje i unapređenje primarne zdravstvene zaštite iniciranjem, predlaganjem i planiranjem mjera u ovoj oblasti, koje su od neposrednog interesa za lokalno stanovništvo; vrši poslove u vezi sa predlaganjem članova organa upravljanja zdravstvenih ustanova koje su osnovane za teritoriju Prijestonice, odnosno koje obavljaju zdravstvenu djelatnost na njenoj teritoriji; preduzima aktivnosti iz svoje nadležnosti radi unapređenja primarne zdravstvene zaštite.
- Vršiti upravne i druge poslove koji se odnose na usmjeravanje djece sa posebnim potrebama u obrazovne programe u skladu sa zakonskim i podzakonskim propisima i obezbjeđuje uslove za rad Komisije za usmjeravanje djece sa posebnim potrebama; preduzima i realizuje sve aktivnosti u vezi sa primjenom propisa Prijestonice o dodjeli stipendija svršenim učenicima srednjih škola i učestvuje u podsticanju i vrednovanju daljeg školovanja talentovane i nadarene djece; učestvuje u pripremi i realizaciji manifestacija u oblasti obrazovanja.

Skupština Prijestonice Cetinje na sjednici održanoj dana 27.06.2011.godine, donijela je **Odluku o oblicima socijalne i dječje zaštite**. Ovom Odlukom utvrđuju se oblici socijalne i dječje zaštite čije ostvarivanje obezbjeđuje Prijestonica Cetinje, korisnici i obim ostvarivanja utvrđenih oblika zaštite, uslovi i postupak za njihovo ostvarivanje i druga pitanja iz ove oblasti u skladu sa zakonom. Visina i obim ostvarivanja oblika socijalne i dječje zaštite utvrđenih ovom Odlukom određuje se u zavisnosti od sredstava u Budžetu Prijestonice, opredijeljenih za te namjene.

Tokom 2011. godine i u I kvartalu 2012. godine, Prijestonica je realizovala više programa i organizovanih akcija humanitarne pomoći i socijalnog davanja pojedincima i grupacijama građana/ki koji se nalaze u stanju socijalne potrebe. Shodno Odluci o oblicima socijalne i dječje zaštite, kojom su se regulisali oblici pomoći za lica koja su u stanju socio-materijalne i zdravstvene potrebe, evidencijom su obuhvaćeni svi korisnici iz socijalno ugrožene kategorije: materijalnog obezbjeđenja porodice, lična invalidnina i njega starih lica.

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj socijalnih servisa – usluga, CETINJE

U cilju unapređenja socijalne pomoći i zaštite starih lica, Prijestonica Cetinje potpisala je ugovor sa Zavodom za zapošljavanje Crne Gore i Caritasom Barske nadbiskupije, u vezi zajedničke finansijske realizacije projekta „Njega starih lica u Prijestonici Cetinje“, u 2011/2012. godini.

U vidu socio-materijalne i humanitarne pomoći za djecu i omladinu, nabavljaju se udžbenici za sve đake prvake, poklon paketi za novorođenčad i kompleti za školu za učenike sa seoskog područja.

Za svu djecu školskog uzrasta iz romske populacije, obezbijavaju se udžbenici, potreban školski pribor, prevoz do škole, besplatno sedmodnevno ljetovanje u Bečićima i prigodni pokloni za Novu godinu.

Takođe, organizovano je sedmodnevno zimovanje za djecu školskog uzrasta, u odmaralištu na Ivanovim koritima, kao i novogodišnji poklon paketi za djecu Prijestonice Cetinje, uzrasta do 10 godina. Kroz partnerstvo Prijestonice Cetinje sa Ambasadom Republike Italije u Crnoj Gori, Udruženje zajednice Italijana iz Kotora, te CNB „Đurđe Crnojević“, do sada su organizovani besplatani kursevi italijanskog jezika za građane Cetinja, a polaznici su bili mladi, nezaposleni, studenti, osobe s invaliditetom kao i lica u stanju socijalne potrebe. Sugestijom lokalne uprave, kompanija „Media net“, otvorila je Centar digitalne kablovske televizije u Prijestonici, i radno angažovala 12 osoba sa Cetinja, koji su prethodno bili bez zaposlenja.

Nadležni organ u Prijestonici kroz svoju aktivnost vodi i politiku socijalno-zdravstvene zaštite i brige **za mlade**.

U cilju promovisanja većeg stepena ostvarenja prava djece i omladine sa smetnjama i teškoćama u razvoju, njihovu socijalizaciju i integraciju u zajednici na principima jednakih mogućnosti, dogovorena je izgradnja **JU Dnevnog centra za djecu i omladinu sa teškoćama u razvoju**, u Prijestonici Cetinje. Na osnovu člana 67 stav 1,3,4 i 5 Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti (»Sl. list RCG« br. 78/05), člana 45 stav 1 tačka 14 Zakona o lokalnoj samoupravi (»Sl.list RCG«, br.42/03, 28/04, 75/05, 13/06, i »Sl.list CG«, br.88/09 i 3/10) i člana 63 stav 1 tačka 14 Statuta Prijestonice (»Sl.list CG-opštinski propisi« br.19/09 i 37/10) Skupština Prijestonice Cetinje, na sjednici održanoj 03.11.2011. godine, donijela je Odluku o *osnivanju Javne ustanove Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Prijestonici Cetinje* (u daljem tekstu: Dnevni centar). Prava i dužnosti osnivača Javne ustanove vrši Skupština Prijestonice Cetinje.

Djelatnost Dnevnog centra predstavlja sveobuhvatan servis zaštite djece i omladine sa smetnjama i teškoćama u razvoju, utemeljen na holističkom pristupu, u kome se pruža kompleksan servis (socijalizacija, obrazovanje, njega, rehabilitacija, slobodne aktivnosti, podrška/savjetovanje roditelja, itd.) i njeguje

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj socijalnih servisa – usluga, CETINJE

socijalni model nasuprot medicinskom modelu rehabilitacije i osposobljavanja djece i omladine sa smetnjama i teškoćama u razvoju.

Dnevni centar ima za cilj zaštitu, promociju i unapređenje prava djece i omladine sa smetnjama i teškoćama u razvoju, socijalizaciju i integraciju djece i omladine sa smetnjama i teškoćama u razvoju, u zajednicu, na osnovu pružanja jednakih mogućnosti, obrazovanje u cilju pripreme djece za predškolsku/školsku nastavu ili osposobljavanje za samostalnost u dnevnim aktivnostima ovisno o očuvanim sposobnostima lica, kao i elementarnu socijalnu i medicinsku rehabilitaciju u cilju povećanja i održavanja funkcionalnih sposobnosti djece i omladine, te osposobljavanja za samostalnost u dnevnim aktivnostima.

U skladu sa djelatnostima i ciljevima iz člana 3 i 4 ove odluke, Dnevni centar će pužati različite usluge, kao što su:

- boravak,
- socijalizacija,
- osmočasovna njega,
- rehabilitacija - elementarni fizikalni tretman,
- elementarno obrazovanje djece,
- društvena i profesionalna aktivacija djece,
- edukacija roditelja za samopomoć i pomoć djeci,
- besplatni prevoz i
- patronažno pružanje usluga.

Dnevni centar usluge će pružati kroz sljedeće tipove:

- redovni puni boravak (RPB),
- redovni poludnevni boravak (RPB1),
- povremeni puni boravak (PPB) i
- patronažne usluge (PU).

Kvalitetno pružanje usluga zahtijeva i aktivno uključivanje određenih stručnih lica (profesionalaca), nadležnih institucija Ministarstva zdravlja i Ministarstva rada i socijalnog staranja. Saradnja Dnevnog centra sa nadležnim institucijama Ministarstvom zdravlja, Ministarstvom rada i socijalnog staranja, urediće se posebnim sporazumom ili ugovorom.

Pored djelatnosti, ciljeva i pružanja usluga iz člana 3, 4 i 5 ove odluke, Dnevni centar može obavljati i druge djelatnosti koje utvrdi Statutom.

Sredstva za finansiranje djelatnosti Dnevnog centra obezbjeđivaće se iz sljedećih izvora: Budžeta Prijestonice, Budžeta Crne Gore, za one djelatnosti koje su predviđene sporazumom ili ugovorom između Dnevnog centra i institucija nadležnog Ministarstva, donacija i poklona i drugih prihoda u skladu sa Zakonom i Statutom. Način vršenja poslova i unutrašnja organizacija bliže se uređuju

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj socijalnih servisa – usluga, CETINJE

Statutom i drugim aktima Dnevnog centra. Organi upravljanja Dnevnog centra su: Upravni odbor i direktor. Dnevnom centrom upravlja Upravni odbor, koji broji pet članova. Članove Upravnog odbora imenuje Skupština Prijestonice, na predlog ovlaštenih subjekata i čine ga: dva predstavnika Prijestonice, jedan predstavnik Ministarstva rada i socijalnog staranja, jedan predstavnik NVO koji se bavi problemima djece i omladine sa smetnjama i teškoćama u razvoju i jedan predstavnik iz reda zaposlenih. Članovi Upravnog odbora imenuju se na period od četiri godine.

Budžet namijenjen socijalnim programima

U 2012.godini, Budžet je za program socijalnih programa iznosio **96.857 EUR**.

Funkcionisanje radnih grupa i savjeta za socijalnu politiku

U Prijestonici Cetinje postoji formiranih nekoliko savjeta i komisija važnih za socijalnu politiku: Savjet za pitanja lica sa invaliditetom; Komisija za rješavanje pitanja lica u stanju socijalne potrebe; Savjet za mlade, Komisija za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama. Takođe, na osnovu člana 63 stav 1 tačka 27 Statuta Prijestonice Cetinje („Sl. list CG-opštinski propisi” br. 19/09 i 37/10) i člana 6 Odluke o kriterijumima, načinu i postupku raspodjele sredstava nevladinim organizacijama („Sl. list RCG- opštinski propisi, br 9/07) Skupština Prijestonice Cetinje na sjednici održanoj dana 03.09.2012. godine donijela je Odluku o obrazovanju Komisije za saradnju sa nevladinim organizacijama i raspodjelu sredstava za projekte nevladinim organizacijama.

Saradnja i partnerstvo sa drugim institucijama i organizacijama civilnog društva u razvoju socijalnih usluga

U cilju obezbjeđivanja boljih uslova za život građana/ki Cetina, lokalna samouprava saradjuje o oblasti socijalnih usluga sa velikim brojem organizacija civilnog društva, institucija, privrednih subjekata, od kojih bi izdvojili: Caritas Barska nadbiskupija, Crveni krst - Cetinje, Zavod za zapošljavanje Crne Gore - Kancelarija Cetinje, Centar za socijalni rad - Služba Cetinje, NVO „Aktivna zona“, NVO „Udruženje lica sa tjelesnim invaliditetom Crne Gore“, NVO „Udruženje paraplegičara Cetinje“, Udruženje roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju „Razvitak“, JZU Dom Zdravlja – Cetinje, Opšta Bolnica „Danilo I“, Osnovne i srednje škole sa teritorije Prijestonice Cetinje, fakulteti, JU Dom učenika i studenata Cetinje kao i privredni subjekti.

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD OPŠTINE CETINJE

Nadležnosti i kapaciteti (timovi u okviru CSR)

Socijalnom zaštitom stanovnika Prijestonice, kao svojom djelatnošću prvenstveno se bavi Služba za poslove socijalne i dječje zaštite Cetinje (u daljem

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj socijalnih servisa – usluga, CETINJE

tekstu: Služba), organizovana kao sastavni dio JU Centar za socijalni rad opština Podgorica, Cetinje, Danilovgrad i Kolašin. Djelatnost Službe temelji se na odredbama Zakona o socijalnoj zaštiti, Porodičnog zakona i drugim zakonskim i podzakonskim aktima. Aktivnosti Službe usmjerene su u dva pravca: Socijalni rad na materijalnom obezbjeđenju porodice i specijalizovani stručni rad.

Ova služba u rješavanju bračne problematike, maloljetničke delikvencije, zaštitu djece iz porodica sa poremećenim odnosima, kao i starih lica i prosjačenje koristi usluge 5 timova Centra Podgorice.

U sklopu Službe radi 10 radnika, od čega: 3 sa VSS, 1 sa VŠS i ostali uposleni su SSS, što govori o korektnoj kadrovskoj strukturu uposlenih. Neuslovne i tehnički neopremljene prostorije, nedostatak sredstava za blagovremeno i hitno reagovanje u pojedinim situacijama, bitno otežavaju i utiču na kvalitet u pružanju usluga socijalnog rada. Na nivou matičnog Centra Podgorica, ova služba radi na planu socijalne zaštite i pružanje usluga putem neposrednog uključivanja tri stručna tima i to:

- tim za zaštitu djece bez roditeljskog staranja,
- tim za zaštitu djece sa poremećajima u ponašanju,
- tim za zaštitu odraslih lica (zavisnici, duševni bolesnici i lica sa društveno neprihvatljivim ponašanjem).

Svaki stručni tim broji 3 člana (socijalni radnik, pedagog, psiholog i diplomirani pravnik), što je pokazatelj o kadrovskoj osposobljenosti, te samim tim i stručnosti u pružanju usluga.

Stručni, savjetodavni i individualni rad sa socio-ekonomsko udruženim populacijama, u sve većem broju slučajeva ne daje odgovarajuće rezultate, jer bez materijalne pomoći i raspolaganja određenim novčanim i stambenim fondom nije moguće pružiti ni objektivni minimum socijalne zaštite porodice. Služba posebnu pažnju poklanja unapređenju rada na otkrivanju lica u stanju socijalne potrebe, organizovanim radom socijalnih radnika i stručnim timovima, te neposrednom saradnjom sa odgovarajućim organizacijama i ustanovama. U okviru svojih redovnih aktivnosti

Služba ima angažman na zaštiti porodice, neposrednim uključivanjem i davanjem savjeta u postupcima razvoda braka, procjeni podobnosti roditelja za ovjeravanje maloljetne djece po prestanku bračne zajednice i dr. Poremećeni odnosi su prisutni na relaciji supružnika, zatim roditelja i djece, odnosno porodice i šireg socijalnog ambijenta. Poremećenost bračnih i porodičnih odnosa ima tendenciju rasta, sve je više dezorganizovanih porodica i sve je više razvedenih brakova.

Socijalna zaštita lica koja se nalaze u stanju socijalne potrebe odvija se kroz sljedeće oblike:

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj socijalnih servisa – usluga, CETINJE

- materijalno obezbjeđenje porodice,
- lična invalidnina,
- njega i pomoć drugog lica,
- smještaj u Ustanovu,
- smještaj u drugu porodicu,
- pomoć za vaspitanje i obrazovanje djece i mladih sa posebnim potrebama,
- troškova sahrane,
- jednokratnih pomoći.

Pored ovih prava, Država finansira i druge oblike socijalno-zaštitnih prava i savjetodavni rad u oblasti porodično-pravnih odnosa i sl.

Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti ustanovljeni su kriterijumi za ostvarivanje materijalnog obezbjeđenja porodice. Novčana naknada se određuje prema broju članova porodice u mjesečnom iznosu, i to:

- jednočlana porodica ostvaruje naknadu u iznosu od 63,50€
- dvočlana porodica ostvaruje naknadu u iznosu od 76,20€
- tročlana porodica ostvaruje naknadu u iznosu od 91,50€
- četvoročlana porodica ostvaruje naknadu u iznosu od ... 108,00€
- petočlana porodica ostvaruje naknadu u iznosu od 120,70€.

Naknadu za njegu i pomoć drugih lica ostvaruju slijepa i nepokretna lica, koja nijesu zbog prirode svoje bolesti u mogućnosti da se staraju o sebi, a nakon sprovedenog postupka i datog mišljenja od strane ljekarske komisije.

Naknada za njegu i pomoć od strane drugog lica utvrđuje se u mjesečnom iznosu od 63,00€.

Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti utvrđena su osnovna prava iz dječje zaštite i to:

- oprema za novorođeno dijete,
- dodatak za djecu,
- naknada po osnovu rođenja djeteta,
- naknada zarade za rad sa polovinom punog vremena,
- odmor i rekreacija.

Saradnja i partnerstvo sa drugim institucijama i organizacijama civilnog društva u razvoju socijalnih usluga

Služba Centra za socijalni rad Cetinje saraduje sa svim institucijama u lokalnoj upravi na teritoriji opštine Cetinje (Osnovni sud, Sud za prekršaje, osnovnim i srednjim školama, lokalnom samoupravom, Sekretarijatom za mlade i socijalnu politiku itd).

Zavod za zapošljavanje - Biro rada Cetinje

Biro rada Podgorica je funkcionalno organizovan u okviru Sektora za zapošljavanje pri Centralnoj službi Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, i kao jedan od sedam Biroa koordinira rad sa Kancelarijama Cetinje, Kolašin i Danilovgrad. Realizacija programskih zadataka Kancelarije Cetinje se odvija u skladu sa planovima rada, utvrđenim rokovima i planiranim finansijskim sredstvima.

Učešće Zavoda za zapošljavanje u programima pružanja socijalnih usluga ogleda se kroz socijalnu inkluziju i profesionalnu rehabilitaciju, pokretanje i realizaciju javnih radova kao i materijalno pravnu zaštitu nezaposlenih lica .

U okviru Biroa rada Podgorica, za oblasti socijalnih programa i pružanja podrške u zapošljavanju teže zapošljivih lica zadužene su dvije osobe sa neophodnim kvalifikacijama. Ove pozicije nose zvaničan naziv Savjetodavac/ka i praktično usmjeravaju osobe (koje spadaju u kategoriju teško zapošljivih) na odgovarajuće programe profesionalne rehabilitacije.

Kriterijumi za korišćenje socijalnih programa u Birou rada su:

- Dužina čekanja na posao preko godinu dana;
- Pripadnost jednoj od teško zapošljivih kategorija (lica sa psihičkim smetnjama, povratnici iz zatvora, žrtve nasilja, osobe sa invaliditetom, osobe koje su izgubile posao u procesu tranzicije, lica koja su izgubila posao a starija su od 50 godina, pripadnici RAE populacije).

Zavod za zapošljavanje realizuje profesionalnu rehabilitaciju teže zapošljivih lica kroz:

- „Sunčane radionice”;
- Procjena preostale radne aktivnosti;
- Programe profesionalne rehabilitacije;
- Zakonsku regulativu i Fond za profesionalnu rehabilitaciju;
- Subvencije poslodavcima;
- Zaštitne radionice;
- Socijalna preduzeća.

Posredstvom Zavoda za zapošljavanje – Kancelarije Cetinje, u toku 2012.godine, organizovani su besplatni kursevi za nezaposlena lica. Obuku za rad na računarima pohađalo je 14 kandidata, dok je obuku za sticanje znanja iz engleskog jezika pohađalo 12 kandidata sa evidencije.

U okviru pripreme za zapošljavanje teže zapošljivih lica, Zavod je organizovao projekat „Uspjeću“ koji je podrazumijevao četvoronedjeljni seminar, koji se

sastojao iz teorijskog dijela i obilaska poslodavaca. Na Cetinju je prva grupa teže zapošljivih lica počela sa radom 18.05.2009 godine. Za ovaj projekat su iskazali interesovanje i poslodavci, koji su i uzeli aktivno učešće u dijelu projekta i angažovanju nezaposlenih lica.

Takođe, kroz projekat „Radna praksa za visokoškolce” u 2012.godini zaposleno je 19 visokoškolaca, a u projektu „Stručno osposobljavanje visokoškolaca” sa evidencije Kancelarije Cetinje uzeo je učešće 121 visokoškolac.

U cilju adekvatnih priprema turističkih sezona, i u 2012.godini realizovan je javni rad „Neka bude čisto” za Opštinu Cetinje. Predmet ovog javnog rada je uklanjanje otpada, čišćenje i održavanje regionalnih puteva. U ovom javnom radu angažovano je 9 nezaposlenih lica od kojih su 7 zasnovala radni odnos u Javnom komunalnom preduzeću Cetinje, a 2 u JKP Budva. Drugi javni rad „Njega starih lica” počeo je 15/05/2006.godine u kojemu su sa evidencije nezaposlenih Kancelarije Cetinje, angažovane 5 gerontodomačica za 60 korisnika. Kao nosioc ovog projekta od 01.01.2010.godine je Caritas Barske nadbiskupije sa učesnicima projekta: Zavodom za zapošljavanje i Prijesticom Cetinje. Pored navedenih, Zavod je u 2012.godini organizovao i finansirao u Opštini i sledeće javne radove:

- „Reorganizacija osnovnog fonda knjiga i periodike – Centralna narodna biblioteka Đurđe Crnojević“ u kojem je angažovano 4 nezaposlenih lica, na period od dva meseca i produžen od 30.11-30.12.2012.godine za dva lica;
- „Obnova, uređenje i održavanje parkova, skverova, bulevara i ostalih zelenih površina Prijestonice Cetinje“ – u kojem je angažovano 2 nezaposlenih lica na period od tri meseca;
- „Neka budu čisti lokalni putevi Cetinja“ – u kojem je angažovano dvoje nezaposlenih lica, na period od tri meseca;
- „Personalni asistent u vrtiću“- u kojem su angažovana 2 lica u trajanju od sedam meseci;
- „Personalni asistent u nastavi“ u JUOŠ „Njekoš“- Cetinje u kojem je angažovano jedno lice na period od sedam meseci;
- „Početak asistencije djeci i porodicama djece sa smetnjama u razvoju za njihov olakšavajući život“ u NVO „Udruženje roditelja, djece i omladine sa teškoćama u razvoju – Razvitak“- Cetinje, u kojem je angažovano dvoje lica na period od tri meseca.

Materijalna i socijalna sigurnost nezaposlenih lica kao jedna od funkcija Zavoda za zapošljavanje, ostvaruje se pravom na novčanu naknadu za vrijeme nezaposlenosti. Korisnika materijalno-novčane naknade Kancelarije Cetinje u januaru 2012.godine bilo je 711 lica (gotovo pola od ukupnog broja nezaposlenih), dok je u decembru iste godine bilo 638 ovih korisnika. Od navedenog broja u januaru 2012.godine uvećanu novčanu naknadu primalo je 336 lica, a u decembru 2012 godine je istu naknadu primalo 290 lica. Do

smanjenja broja korisnika uvećane novčane naknade došlo je po osnovu ostvarenja prava na penziju velikog broja ovih korisnika

Dana 25.03.2010.godine stupio je na snagu Zakon o zapošljavanju i ostvarivanju prava iz osiguranja od nezaposlenosti, SLCG br. 14 od 17.03.2010.godine. Od ovog dana za sva lica koja koja podnesu zahtjev za ostvarivanje prava prava na novčanu naknadu, novčana naknada će iznositi 40% od minimalne zarade utvrđene Opštim kolektivnim ugovorom.

Od februara 1999.godine, Vlada RCG i Zavod za zapošljavanje Crne Gore su krenuli u realizaciju projekta – Krediti za samozapošljavanje i stimulisanje preduzetništva. U toku 2012.godine u Kancelariji Cetinje podnijeto je i odobreno tri zahtjeva, po kom osnovu se zaposlilo tri lica i odobreno je 15.000€ kreditnih sredstava.

ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA NA LOKALNOM NIVOU AKTIVNE NA POLJU PRUŽANJA SOCIJALNIH SERVISA

Kada se govori o organizacijama civilnog društva važnih za pružanje servisa socijalno isključenim grupama ili grupama u riziku od socijalne isključenosti, u Opštini Cetinje postoji nekoliko, u zajednici, prepoznatih organizacija: Opštinska organizacija Crveni Krst Cetinje, Udruženje paraplegičara Cetinje, Udruženje lica sa tjelesnim invaliditetom, Udruženje slijepih, Udruženje paraplegičara itd.). Međutim, mreža podrške ostalim ranjivim i ugroženim grupama još uvijek nije u dovoljnoj mjeri razvijena. Treba takođe napomenuti, da veliki broj postojećih organizacija i programa ima problem u obezbjeđivanju kontinuiteta u svom radu i pružanju servisa, i osim na mali broj zaposlenih uglavnom se oslanjaju na rad svojih volontera i članova/ica.

Tokom 2012. godine tim UNDP projekta „Reforma sistema socijalne i dječje zaštite – unapređenje socijalne inkluzije“ koje finansira EU iz sredstava IPA 2010, a koji se sprovodi u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja, Ministarstvom prosvjete i sporta i UNICEF-om uradio je pregled usluga socijalne zaštite. U ovom izveštaju predstavljeni su podaci su sakupljeni telefonskom i poštanskom anketom sa predstavnicima lokalnih ustanova i organizacija koje se bave pružanjem usluga socijalne zaštite. Upitnici su poslani centrima za socijalni rad, ustanovama socijalne zaštite, nevladinim organizacijama i opštinskim organizacijama Crvenog krsta. Ovim istraživanjem nisu obuhvaćene aktivnosti crkvenih organizacija. Anketiranje je sprovedeno tokom jula 2012. godine, a tokom septembra meseca sprovedena je logička kontrola upitnika i dopunjeni su nedostajući podaci. Rezultat istraživanja bio je baza podataka o lokalnim uslugama socijalne zaštite.

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj socijalnih servisa – usluga, CETINJE

Pod uslugama socijalne zaštite podrazumijevaju se usluge koje se pružaju u okvirima lokalnih zajednica, odnosno, usluge u mjestu boravka korisnika. Ovim pregledom nisu obuhvaćene usluge smještaja u domove (odnosno, rezidencijalne ustanove) niti redovne aktivnosti centara za socijalni rad (u oblastima starateljstva, savetovanja, materijalne pomoći, i sl.).

Tabela: Pregled usluga socijalne zaštite u opštini Cetinje³

	Pružalac usluge	Tip	Naziv usluge	Grupa usluga (u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječijoj zaštiti)	Vrsta usluge	Ciljna grupa
1	Udruženje roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju	NVO	Psihološka rehabilitaciona, defektološka pomoć djeci i omladini sa smetnjama u razvoju.	Podrška za život u zajednici		Djeca sa smetnjama u razvoju
2	Udruženje lica sa tjelesnim invaliditetom Crne Gore	NVO	Servis podrške kod kuće	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Osobe sa invaliditetom
3	Udruženje lica sa tjelesnim invaliditetom Crne Gore	NVO	Servis podrške kod kuće	Savjetodavno-terapijske i socijalno-edukativne	Savjetodavno-terapijska	Osobe sa invaliditetom
4	Crveni krst	CK	Briga o starim licima	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Stari
5	Caritas Barske nadbiskupije	NVO	Kućna njega i pomoć u kući za stare osobe	Podrška za život u zajednici	Pomoć u kući	Stari
					Savjetodan	

³ „Pregled lokalnih usluga socijalne zaštite u Crnoj Gori u 2012. godini - Ključni nalazi iz Baze lokalnih usluga socijalne zaštite“, UNDP

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj socijalnih servisa – usluga, CETINJE

6	Mladi vama	NVO	Savjetodavno edukativni programi za mlade.	Savjetodavno-terapijske i socijalno-edukativne	vo edukativni programi za mlade.	Mladi
7	Udruženje paraplegičara Cetinje	NVO	Psihološka i pravna pomoć	Savjetodavno-terapijske i socijalno-edukativne	Psihološka i pravna pomoć	Osobe sa invaliditetom

Načajnu ulogu u sistemu socijalne zaštite u opštini Cetinje ima kancelarija Crvenog krsta – Cetinje. Nastojanja Crvenog krsta da, u kontaktima sa lokalnom upravom, obezbijedi što adekvatniju poziciju organizacija na terenu kada je u pitanju pomoć najranjivijim grupama. Polazeći od uloge koju Crveni krst ima u brojnim oblastima rada i djelovanja, koji predstavljaju javni interes za lokalnu sredinu i njene građane, predstavnici Crvenog krsta su uključeni u rad više komisija, savjeta i radnih tijela.

Briga o starima

Jedna od najvažnijih aktivnosti koje sprovodi Crveni krst Crne Gore, u okviru socijalne djelatnosti, jeste briga o starima. Cilj aktivnosti koje se sprovode za starija lica jeste olakšavanje njihovog svakodnevnog života kroz pružanje usluga socijalne zaštite.

OOCK	Broj korisnika prava u oblasti socijalne zaštite			Broj raseljenih RE	Broj pomognutih korisnika
	MOP	Tuđa njega	ostali		
Cetinje	1046	298	72	-	1120

Program, koji je podržan od strane Italijanskog Crvenog krsta je, u 2012. godini, realizovan zaključno sa martom mjesecom, kako je i bilo predviđeno projektnim prijedlogom.

Direktni korisnici programa su stara lica preko 65 godina starosti, koji nemaju prihoda ili su oni na niskom nivou; koja žive sama ili sa supružnikom ili nekim kome je takođe potrebna pomoć; koja imaju poteškoća da obavljaju svakodnevne aktivnosti i koja nisu obuhvaćene sličnim vidovima podrške od strane drugih institucija.

Osnovne aktivnosti koje su bile realizovane u okviru projekta su: volonteri su posjećivali stara lica i obezbjeđivati im osnovne usluge: nabavka namirnica, plaćanje računa, pratnja prilikom odlaska kod ljekara, sitni kućni poslovi, manje

pomoći oko higijene i slično. Sredstva su prvenstveno utrošena na nabavku hrane i higijene za stara lica, koja su veoma siromašna.

Program zajedno za inkluziju (Program psiho - socijalne podrške)

Program Zajedno za inkluziju u Crvenom krstu Crne Gore tretira ugrožene i osjetljive ciljne grupe, djecu sa posebnim potrebama za koje se organizuju dnevni centri koji pomažu njihovu bolju socijalizaciju u društvu, kroz razvijanje životno korisnih navika i zdravih stilova života. Program je napravio određene pomake u smislu standardizacije, omasovljavanja i kvaliteta usluga, koje su značajno uticali na razvoj samog programa, kao i na zadovoljstvo naših korisnika. Takođe se može odgovorno tvrditi da je program dao jako značajan pečat na afirmaciju i prepoznatljivost Crvenog krsta kao pružaoca društveno korisnih usluga ka socijalno ugroženim i osjetljivim kategorijama u crnogorskom društvu.

PROCJENA BROJA KORISNIKA I POTENCIJALNIH KORISNIKA SOCIJALNIH SERVISA TJ. BROJA UGROŽENIH KATEGORIJA ILI OSOBA U RIZIKU

Opština Cetinje prema popisu stanovništva iz 2011.godine ima 16 657 stanovnika, što je 2.69% od ukupnog broja stanovnika u Crnoj Gori. Od tog broja, muškog pola je 8 031 (48.21%), a ženskog 8 626 (51.79%). Ako se broj stanovnika uporedi sa brojem iz popisa 2003. godine, zaključuje se da se broj stanovnika Cetinja u navedenom periodu smanjio za skoro 10% (konkretno 9.2%⁴).

U gradskom/urbanom dijelu Opštine živi 14 093 stanovnika, što je 84.61% , dok ostatak 2 564, što je 15.39% živi van gradske sredine.⁵

Prosječna starost stanovništva Opštine Cetinje je 40.3, što je veće od prosjeka same države gdje je prosjek starosti 37 godina. Žene u Cetinju imaju u prosjeku 42 godine, a muškarci 38.4 godina, dok je stanje na nacionalnom nivou takvo da žene u prosjeku imaju 38, a muškarci 36 godina. U gradskim naseljima Opštine Cetinje prosječna starost stanovnika je 39 godina, a u ostalim/van gradskim sredinama je 47.2 godine⁶.

⁴ MONSTAT, Uporedni pregled broja stanovnika po polu i starosti prema opštinama, Popis 2003. i 2011. godine

⁵ MONSTAT, Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori 2011.god. „Stanovništvo Crne Gore prema polu, tipu naselja, nacionalnoj, odnosno etničkoj pripadnosti, vjeroispovijesti i maternjem jeziku po opštinama u Crnoj Gori”

⁶ MONSTAT, Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori 2011. god. “Stanovništvo prema starosti, polu i tipu naselja po opštinama, kao i najčešća imena u Crnoj Gori”

Prema detaljnijim analizama starosti stanovništva u Opštini Cetinje rađenim tokom popisa 2011.god, dolazi se do podatka da u Opštini Cetinje živi 2 569 stanovnika starosti od 65 i više godina.

Navedeni podaci važni su za bolje sagledavanje stanja ukupnih potreba stanovnika Opštine Cetinje i planiranju tipa i broja servisa koji će moći da obuhvate sve prioritetne kategorije.

Socijalna isključenost usko je vezana sa linijom siromaštva te se analize stanja vezuju i za ovaj parametar. Na nacionalnom nivou, prema podacima MONSTAT-a ukupna **stopa siromaštva** je u 2011. godini u odnosu na prethodnu godinu povećana za skoro 2,3 procentna poena, što je najveća stopa u zadnjih 5 godina. Dodatno, **jaz siromaštva i dubina siromaštva** su se povećali na 2 (dok su samo prethodne godine bili 1,1). Siromaštvo prema statusu aktivnosti znatno je povezano sa statusom na tržištu rada i najveći rizik od siromaštva imaju lica koja su nezaposlena.

Na evidenciji nezaposlenih lica Biroa rada Podgorica-Kancelarija Cetinje, na dan 31.12.2012.godine, nalazilo se 1498 lice, što je za 17 lica više u odnosu na prošlu godinu. Posmatrano po polnoj strukturi među licima koja traže zaposlenje na dan 31.12.2011.godine bilo je 733 žena dok je na dan 31.12.2012.godine bilo 754 žena i njihovo učešće u ukupnom broju nezaposlenih je 50,3%.

Karakteristično je da se na evidenciji nezaposlenih u Kancelariji Cetinje, u 2011.godini nalazilo 740 lica starijih od 50 godina sa učešćem u ukupnom broju nezaposlenih od 49,96%, dok je 2012.godine taj broj smanjen na 689 lica sa učešćem u ukupnom broju nezaposlenih od 45,99%.

Pregled stanja i struktura nezaposlenih lica, po stepenima obrazovanja, za period 31.12.2011-31.12.2012.godinu izgledao je ovako:

Cetinje	Ukupno	I	II	III	IV	V	VI	VII-1	VII-2
31.12.2011.	1481	472	60	296	435	14	37	163	4
31.12.2012.	1498	471	59	276	457	12	35	182	6

U strukturi nezaposlenih lica najviše je bilo onih sa I stepenom stručne spreme, zatim lica sa IV stepenom, dok je najmanje lica sa VII-2 stepenom stručne spreme.

Na dan 31.12.2012.godine, broj nezaposlenih lica koja prvi put traže zaposlenje bio je 219 (što je za 38 lica više u odnosu na 31.12.2011.godine kada je bilo 181), a najveći broj lica čeka na zaposlenje kraće od tri godine – 1268 lica.

Popisom stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. godine, po prvi put su se prikupljali podaci o postojanju **smetnji u obavljanju svakodnevnih aktivnosti**⁷.

⁷ «Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori 2011. godine, Stanovništvo koje ima smetnje u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, po opštinama u Crnoj Gori.»

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj socijalnih servisa – usluga, CETINJE

Lica koja imaju smetnje pri obavljanju svakodnevnih aktivnosti su lica koja imaju praktična ograničenja u izvođenju ili učestvovanju u različitim aktivnostima. Ova grupa uključuje lica koja doživljavaju ograničenja u osnovnim funkcionalnim aktivnostima, kao što su hod, sluh, vid itd, čak i ako je ograničenje bilo poboljšano upotrebom pomagala ili uz podršku okoline.

U opštini Cetinje, prema istraživanju MONSTAT-a, ima registrovano 2 200 tj. **13.2%** lica sa smetnjama u obavljanju svakodnevnih aktivnosti⁸, što je veće od broja na nacionalnom nivou koji iznosi 11%.

Od toga 981 tj. 5.9% ima smetnje sa kretanjem, 206 tj. 1.2% sa sluhom, 393 tj. 2.4% sa vidom, 131 tj. 0.8% sa pamćenjem, koncentracijom ili sporazumjevanjem, a 940 tj. 5.6% ima ostale teškoće.

Ako govorimo o starosnoj strukturi stanovništva koje ima smetnje pri obavljanju svakodnevnih aktivnosti onda je slika sljedeća:

Ukupan broj	Ispod 15 godina	Od 15 do 29 godina	Od 30 do 49 godina	Od 50 do 64	Od 65 do 84 godine	Od 85 i više godina	Nepoznato
4713	21	56	275	766	965	115	2

Iz date tabele se može primjetiti da je najveći broj osoba koje imaju smetnje u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, njih 1080 u starosnoj grupi od 65 i više godina, a čak 766 osoba osoba starosti od 50 do 64 godine, što daje važne smjernice za definisanje prioritetnih grupa za oblast pružanja socijalnih usluga u samoj opštini Cetinje.

PRIORITETNE CILJNE GRUPE I KLJUČNA PROBLEMSKA PODRUČJA / PITANJA

U skladu sa analizom stanja definisane su **prioritetne ciljne grupe Lokalnog plana za socijalnu inkluziju/razvoj socijalnih servisa – usluga u Prijestonici Cetinje** su:

- 1. Osobe sa invaliditetom;**
- 2. Stara i nemoćna lica;**
- 3. Nezaposlena - teže zapošljiva lica;**
- 4. Ekonomski/materijalno ugrožena lica i njihove porodice;**

⁸ ZAVOD ZA STATISTIKU, MONSTAT, Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Crnoj Gori 2011. godine

- 5. Lica i porodice u riziku;**
- 6. Samohrani roditelji;**
- 7. Djeca (mjere su detaljno obrađene usvojenim Lokalnim planom akcije za djecu).**

Definisanje prioriternih ciljnih grupa radilo se na osnovu izabranih kriterijuma:

- stepena ugroženosti/ranjivosti ciljne grupe – što se dosta vezuje za siromaštvo ali i ostale parametre koji dovode do isključenosti,
- brojnosti ciljne grupe,
- koliko sistemska akcija doprinosi širenju mreže postojećih i ustanovljavanju novih socijalnih usluga,
- strukturi potreba ciljne grupe,
- lokalnih kapaciteta i raspoloživih resursa – itj. procjene lokalnih kapaciteta da se odgovori na potrebe,
- nivoa zadovoljavanja potreba – efikasnost i aktivnosti,
- usklađenosti potencijalnih usluga sa prioritetima nacionalnih i drugih lokalnih strategija (sa posebnim osvrtom na strategiju za smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti) .

Pored ovih kriterijuma, pri izboru prioriternih grupa analizirana su i brojna istraživanja i izvještaji, poput «*Nacionalnog izvještaju o razvoju po mjeri čovjeka – 2009. godina, UNDP*», koji u socijalno ugrožene grupe svrstava: korisnike prava iz socijalne i dječije zaštite; dugoročno nezapošljeni; penzioneri sa minimalnim primanjima; osobe sa invaliditetom; populaciju Roma i Egipćana (RE); raseljena lica, interno raseljena lica, izbjeglice; zavisinike od psihoaktivnih supstanci; samohrane roditelje; i mlade.

U listu prioriternih grupa uključeni su prvenstveno korisnici socijalne zaštite - što su sva lica koja su u toku izvještajne godine jednom ili više puta koristila određene oblike, mjere ili usluge centra za socijalni rad, odnosno službi socijalne zaštite. U ovoj grupi, su:

- *Maloljetni korisnici*, koji se dijele na: ugrožene porodičnom situacijom, sa poremećajima u ponašanju, ometeni u psihičkom razvoju, ometeni u fizičkom razvoju i na ostale maloljetne korisnike.
- *Punoljetni korisnici*, koji se dijele na: one sa poremećajima u ponašanju, na punoljetne korisnike psihički i fizički ometene, na materijalno neobezbijedena lica, i na ostale punoljetne korisnike.

Pored gore navedenih, u prioriternu grupu svrstane su i one koje spadaju u takozvane «rizične» grupe, tj. grupe na marginama društva.

ANALIZA STANJA U ODNOSU NA PRIORITETNE CILJNE GRUPE

1. OSOBE SA INVALIDITETOM

Po podacima Monstata sa zadnjeg popisa na Cetinju je 13,2% osoba sa nekom vrstom invaliditeta, što je više od svjetskog prosjeka 10%. Ova grupa je u velikoj mjeri socijalno isključena usljed nezaposlenosti i u vezi sa tim siromaštvom, kako pojedinaca tako i porodica OSI. Nedovoljno je razvijena obrazovno vaspitna inkluzija, što uslovljava i slabo uključivanje u društvene procese djece i mladih sa invaliditetom. Ne postojanje servisa podrške, u koje spada personalna asistencija, dostupnost fizičke sredine, edukovan kadar, individualna rad sa učenicima, materijal prilagodjen djeci i mladima sa teškoćama u razvoju

Na teritoriji opštine Cetinje još uvijek postoje arhitektonske barijere što smanjuje pristupačnost institucija i kulturnih objekata osobama sa invaliditetom i otežava im ostvarivanje njihovih prava. U smislu nedostupnosti treba uzeti i obzir da lica oštećenog sluha i govora nemaju tumača za gestovni govor i da su samim tim diskriminirani u smislu informisanja i komunikacije te posledično i socijalno isključena grupacija. Prisutne su i komunikativne/psihološke barijere sredine ali i samih OSI. Nedovoljna je edukacija OSI, društva, kreatora javnih politika o problemima i potrebama OSI. Ne postojanje planova, programa koji bi vodili lakšem zapošljavanju OSI. Neophodno je napomeniti da su nedovoljne i mogućnosti za ostvarivanje prava iz oblasti zdravstvene zaštite (na pr. rehabilitacije, nabavke ortopedskih pomagala, stomatološke zaštite) koja uslovljavaju bilo kakav dalji društveni angažman lica sa invaliditetom.

Jedan od postojećih socijalnih servisa za ovu ciljnu grupu u opštini Cetinje je «Pomoć u kući», koju organizuje i sprovodi NVO «Udruženje lica sa tjelesnim invaliditetom». Ovim se servisom obezbjeđuje zadovoljavanje osnovnih životnih potreba licima sa invaliditetom – poput higijene, nabavke namirnica i sl. Glavni nedostatak ove usluge je kratkoročnost tj. usluga je ograničena periodom trajanja projekta iz kog se finansira.

Pored ovog servisa, licima sa invaliditetom se trenutno obezbjeđuju i socijalno-edukativne usluge, od strane Udruženja paraplegičara Cetinje. Ove usluge obuhvataju obrazovanje vezano za radnu uključenost u zajednicu, ali se kao problem ističe kao i u prethodnom slučaju, nemogućnost kontinuiteta u obezbjeđivanju ove usluge – tj. nemogućnost realizacije većih stepena zbog ograničenja budžeta predviđenih projektom.

Važan postojeći servis je pružanje usluga pravnih savjeta i pomoći i istrajavanje na striktnoj primjeni zakonske regulative namijenjene osobama sa invaliditetom, koje takođe sprovode Udruženja paraplegičara i Udruženje lica sa tjelesnim invaliditetom sa Cetinja. Prednost ovih usluga je što se njima obezbjeđuje

besplatna pravna pomoć u rješavanju slučajeva iz domena socijalne zaštite i na taj način se doprinosi većoj socijalnoj inkluziji OSI. Neke od otežavajućih okolnosti u sprovođenju ovog servisa jesu slaba primjena zakonske regulative i komplikovan postupak za ostvarivanje prava.

Većem informisanju OSI u dijelu ostvarivanja njihovih prava i korištenja postojeći usluga osim portala Inkluzija.me koji obuhvata oblast socijalne zaštite, Disabilityinfo.me je portal koji obrađuje sve teme koje se tiču invaliditeta a koji je pokrenulo Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore u saradnji sa Ministarstvom za informaciono društvo i telekomunikacije 2011. Godine i na njemu se nalaze informacije o najznačajnijim oblastima života osoba s invaliditetom, kao što su: obrazovanje, zapošljavanje, samostalni život, pristupačnost, ljudska prava, zdravlje i sl. Portal je zasnovan na načelima propisanim UN Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

2. STARA I NEMOĆNA LICA

U ovoj kategoriji prvenstveno se misli na starije penzionere sa primanjima ispod 100 EUR, penzionere koji su podstanari (ima ih oko 200 na teritoriji opštine) i stara lica lošeg zdravlja (napuštena/samohrana i nepokretna lica). Stara samohrana lica su u veoma lošem položaju jer su veoma često materijalno ugrožena usljed niskih primanja ali i nemanja porodice koja bi se o njima brinula i dodatno ih pomagala.

Kada govorimo o materijalnom i socijalnom položaju penzionera u cetinjskoj opštini, može se konstatovati da veći broj penzionera živi u otežanom i dosta siromašnom položaju. Od ukupno 4125 penzionera ovog Udruženja njih 3606 ili 87,4% imaju primanja po osnovu penzija ispod republičkog prosjeka koji iznosi 272€, dok je prosjek invalidskih i porodičnih penzija osjetno manji od navedenog iznosa. Takođe, broj penzionera sa penzijom ispod čak 100€ iznosi 859 korisnika (starosnih 354, invalidskih 400, porodičnih 105). Sa penzijom preko 600€ ima svega 28 penzionera. Prosječna penzija na nivou Crne Gore u izvještajnom periodu za 2011. godinu iznosila je 272€, dok je prosjek penzija na nivou cetinjskog udruženja 235€.

Nepovoljan socijalni položaj penzionerske populacije produbljen je činjenicom da veliki broj penzionera u cetinjskoj opštini izdržava druge članove svojih porodica od svojih relativno niskih primanja.

I pored izdvajanja za ove svrhe tokom njihovog radnog odnosa stambeni problem kod penzionera je veoma izražen. Po evidenciji koja je sačinjena na osnovu sprovedene ankete, po ovom pitanju imamo 360 slučajeva kod penzionera koji nemaju riješeno stambeno pitanje. Oko 300 penzionerskih porodica žive kao podstanari, koji od svojih skromnih penzija plaćaju zakupninu i to u ne tako malom iznosu.

Udaljenost od institucija i zdravstvenih ustanova veliki je problem za stara lica sa seoskog područja, ali i gradskog jer arhitektonske barijere otežavaju pristup i starim i iznemoglim ljudima, tj svih lica koje se otežano kreću (a Cetinje ima oko 4000 penzionera.

Jedan od servisa koji trenutno postoje na teritoriji opštine (osim jednokratnih finansijskih i materijalnih pomoći uduženja penzionera) jeste pomoć gerontodomačica – koju u partnerstvu organizuju Opština Cetinje, ZZZ – Biro rada Cetinje i CARITAS. Pored ovog servisa, briga o starima i pomoć u kući u okviru rada Crvenog Krsta je aktivno funkcionisala u periodu dok je bilo finansijskih sredstava, ali su te aktivnosti trenutno svedene na minimum.

U opštini se problemima penzionera bavi Udruženje penzionera, koje na području cetinjske opštine broji 4125 članova, po strukturi starosnih, invalidskih, porodičnih i vojnih (starosnih 1931, invalidskih 1212, porodičnih 957 i vojnih 25). Svi penzioneri su učlanjeni kod Udruženja i posjeduju članske karte ove nevladine organizacije, i ostvaruju svoja prava po zakonskim propisima iz ove oblasti. Organi Udruženja i Služba kao izvršni organ održavaju stalnu i korisnu saradnju sa nadležnom službom lokalne samouprave u Prijestonici i Fonda PIO CG za opštinu Cetinje.

3. NEZAPOSLENA – TEŽE ZAPOSŁJIVA LICA

Ovaj problem se može posmatrati sa više aspekata i to sa ekonomskog, psihološkog i socijalnog. Sagledavajući sa tih aspekata nezapošljena lica uviđa se da strukturu nezapošljenih u najvećem broju čine osobe koje su različite obrazovne strukture, starosne dobi, dužine čekanja na zapošljenje i imaju određene psiho-fizičke nedostatke. Da situacija bude još nepovoljnija često se dešava da jedna osoba ima više predhodno navedenih karakteristika pa se njeno zapošljavanje dodatno otežava.

U grupi nezapošljenih lica fokus je na teže zapošljivim licima. Teško zapošljiva lica često imaju neadekvatno obrazovanje; ostala su bez zapošljenja zbog pada industrijske proizvodnje; radno su ograničena lica i generalno imaju prolongiranu nezapošljenost (prolongirana ili dugotrajna nezapošljenost po međunarodnim standardima uključuje lica koja čekaju na zapošljenje duže od jedne godine). Zajednička karakteristika svih pojedinaca koji pripadaju grupi dugotrajno nezapošljenih je nedovoljna sposobnost za konkurentno uključivanje na tržište rada. Nezapošljenost ih postepeno dovodi do nedostatka materijalnih i finansijskih sredstava, socijalnih kontakata, isključenja iz radne sredine što ima za posledicu mjenjanje načina života i na kraju vodi u siromaštvo

Veoma težak položaj imaju tzv. tehnološki viškovi stariji od 50 godina.

Kada se govori o nezapošljenosti treba istaći i specifičan položaj nezapošljenih sa sela, kao i nedostatak tržišta. Evidentan je i nizak nivo znanja u oblasti samozapošljavanja kao i prisutne pravne barijere prilikom pokretanja sopstvenog biznisa. Iako postoji rad institucija na dodatnom obrazovanju i stimulanju nezapošljenih, neki od programa rade sa smanjenim kapacitetom, pa tako postoji i nedostatak sredstava Zavoda za zapošljavanje za aktivne mjere politika zapošljavanja: kursevi, obuke, prekvalifikacije, krediti za samozapošljavanje, finansiranje plata pripravnika.

U cilju rješavanja ovih i drugih problema, a na osnovu Zakona o zapošljavanju i ostvarivanju prava iz osiguranja od nezaposlenosti (Sl.list RCG 14/10) i Nacionalnom strategijom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2012.-2015.godine kao i odlukom UO Zavoda, i 2013. godine raspisani su:

- Javni poziv poslodavcima za dodjelu subvencija u okviru projekta „Subvencionirano zapošljavanje mladih na sezonskim poslovima”. Cilj projekta je povećanje zapošljavanja mladih do napunjenih 25 godina starosti, povećanje učešća domaće radne snage na sezonskim poslovima, kao i sticanje radnog iskustva kod mladih u toku i neposredno nakon završetka školovanja. Visina subvencije za zapošljavanje jednog lica iznosi 100€ mjesečno za mlade bez radnog staža i 80€ mjesečno za one sa radnim stažom.
- Konkurs za izvođače javnih radova, čiji je cilj povećanje zaposlenosti lica sa evidencije Zavoda, prioritetno teže zapošljivih lica koja su identifikovana kao dugoročno nezaposlena, lica sa invaliditetom, pripadnici REA populacije, mladi i stariji od 40 godina, lica bez zanimanja i dr., kao i podrška u realizaciji programa od javnog interesa.
- Konkurs za realizaciju programa osposobljavanja za rad na konkretnom radnom mjestu- čiji su ciljevi: povećanje zaposlenosti nezaposlenih lica koja su u najnepovoljnijoj situaciji na tržištu rada, sprečavanje prelaska u otvorenu nezaposlenost zaposlenih lica za čijim je radom prestrala potreba zbog tehnoloških, ekonomskih i organizacionih promjena, kao i podrška i pomoć poslodavcima u obezbjeđenju ljudskih resursa.
- Konkurs za izvođače programa obrazovanja i osposobljavanja odraslih – čiji je cilj: povećanje zapošljivosti teže zapošljivih lica kroz sticanje znanja, vještina, i kompetencija potrebnih za obavljanje poslova određenog zanimanja.

4. EKONOMSKI / MATERIJALNO UGROŽENA LICA I NJIHOVE PORODICE (SIROMAŠNA LICA)

U ovoj grupi nalaze se korisnici materijalnog obezbjeđenja porodice (MOP-a) i druga ekonomski/materijalno ugrožena lica. Veoma često, oni nemaju riješeno ni

stambeno pitanje i bore se sa siromaštvom, usljed čega im je limitirana mogućnost daljeg školovanja i usavršavanja mladih članova porodice, kao i mogućnost adekvatnog ličenja i podrške starima. Usljed navedenog, oni se teško uključuju u društvene tokove i njihova participacija u svim društvenim oblastima je minimalna.

Kada se govori o institucionalnoj pomoći gore navedenim grupama, evidentan je nedostatak materijalnih sredstava, a za neke grupe i prostora za život.

Jednokratnu materijalnu pomoć u dosadašnjem periodu u limitiranom iznosu mogli su dobiti od lokalne samouprave, a pakete sa hranom i higijenom putem Crvenog krsta, CSR i drugih organizacija i institucija. Tako je napr. tokom 2012. godine Crveni krst podijelio 50 paketa, što je nedovoljno imajući u vidu ekonomsku situaciju i potrebe ove ciljne grupe. Pored ovoga, u oktobru 2012. godine Mitropolija crnogorsko – primorska SPC otvorila je na Cetinju narodnu kuhinju čiji su korisnici uglavnom Cetinjani lošijeg materijalnog stanja. Korisnici jednom dnevno u Narodnoj kuhinji dobijaju jedan topli obrok i hljeb.

5. LICA I PORODICE U RIZIKU

U grupi lica i porodica u riziku nalaze se prvenstveno:

- mladi u riziku,
- žrtve porodičnog nasilja,
- žrtve seksualnog nasilja,
- lica sa odsluženom zakonskom kaznom,
- zavisnici od droge, alkohola, kocke i njihove porodice.

Kada se govori o samom broju ove grupe ne postoje relevantni podaci za opštinu Cetinje, jer se ne vodi statistika u skladu sa ovom podjelom.

Mladi u riziku, kao grupa, obuhvataju mlade sa rizičnim ponašanjem, mlade u teškoj ekonomskoj situaciji, mlade iz ruralnih sredina, a posebno mlade koji žive u porodicama sa prisutnim nasiljem. Nasilje u porodici uključuje oblike nasilja među partnerima ili članovima porodice, bez obzira na to da li žive u istom domaćinstvu (prema Zakonu o Zaštiti od nasilja u porodici, Službeni list Crne Gore (SLCG) 46/10, član 3: Članovima porodice, u smislu ovog Zakona, smatraju se: 1) supružnici ili bivši supružnici, njihova djeca i djeca svakog od njih; 2) vanbračni supružnici ili bivši vanbračni supružnici, bez obzira na trajanje vanbračne zajednice, njihova djeca i djeca svakog od njih; 3) krvni srodnici i srodnici iz potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom; 4) srodnici iz nepotpunog usvojenja; 5) tazbinski srodnici zaključno sa drugim stepenom u bračnoj ili vanbračnoj zajednici; 6) lica koja žive u istom porodičnom domaćinstvu, bez obzira na srodstvo; 7) lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete začeto.).

Prisustvo djece prilikom nasilnog ponašanja roditelja je najveći činilac rizika od prenosa nasilničkog ponašanja sa generacije na generaciju. Dječaci koji su svjedoci nasilja u porodici su dva puta više izloženi vjerovatnoći da će zlostavljati svoje partnere i djecu kad oni postanu odrasle osobe. Realizovani projekti pokazuju da 30% do 60% počinitelaca nasilja u partnerskim vezama, zlostavlja i djecu.

Posljedice nasilja u porodici osjećaju generacije jedne porodice, ali i društvo u cjelini. Ono predstavlja prepreku u postizanju jednakosti, razvoja i mira. Iz tog razloga razvijene zemlje kontinuirano unapređuju metode za procjenu štete koje zajednica trpi zbog navedenog problema. Žrtve nasilja u porodici su najčešće žene i prema podacima UN-a, prvi uzrok smrti ili invalidnosti među ženama od 15 do 45 godina nijesu bolesti ili saobraćajne nesreće, već nasilje.

Do sada je usvojena na lokalnom nivou Odluka o ravnopravnosti polova, koja definiše ciljeve u ovoj oblasti i same pojmove diskriminacije i između ostalog **nasilje po osnovu pola** kao „djelo kojim se nanosi ili može biti nanijeta fizička, mentalna, seksualna ili ekonomska šteta ili patnja, kao i prijetnja takvim djelom koja ozbiljno sputava lice da uživa u svojim pravima i slobodama u javnom ili privatnom životu, uključujući porodično nasilje, incest, silovanje i trgovinu ljudima“ i **seksualno uznemiravanje** kao svako neželjeno fizičko, verbalno ili neverbalno ponašanje seksualnog karaktera, koje ima za cilj ili predstavlja povredu ličnog dostojanstva ili kada stvara stanje straha, neugodno, agresivno, ponižavajuće ili uvredljivo stanje“.

Kako bi se što je sveobuhvatnije riješilo pitanje rodne ravnopravnosti, u Prijestonici Cetinje pristupilo se izradi Lokalnog plana akcije za postizanje rodne ravnopravnosti. Lokalnim planom za postizanje rodne ravnopravnosti biće obuhvaćen niz tema, a u izradi ovog dokumenta učestvuje radna grupa koju je imenovao gradonačelnik prijestonice, i koju čini 15 žena iz različitih društvenih oblasti.

Grupa zavisnike od psihoaktivnih supstanci, alkohola, kocke i njihove porodice nije u lokalnoj zajednici prepoznata kao velika, međutim, zanemarivanje problema koje donosi kockanje i alkohol je prisutno. Empirijska istraživanja upotrebe psihoaktivnih supstanci u Crnoj Gori sprovedena posljednjih godina, ukazuju na kontinuirani porast broja osoba koje koriste drogu i procenat maloljetnih osoba među njima, kao i na činjenicu da se prvi kontakt sa drogom najčešće dešava na starijem osnovno-školskom uzrastu, ali i da se spušta i uzrast kada se razvija obrazac redovnog korišćenja droga. U crnogorskoj prijestonici u posljednje vrijeme bilježe rast svih oblika zavisnosti kod mladih, a posebno kada je riječ o pušenju. Prema podacima cetinjske Kancelarije za prevenciju narkomanije, utvrđeno je da je među populacijom od 18 do 29 godina, svaka peta osoba pušač, dok se “zavidan broj njih” izjasnio da je probalo neku drogu, najčešće marihuana. Izražena je zloupotreba alkohola kod pripadnika oba pola sa tendencijom rasta, naročito prilikom raznih socijalnih dešavanja, dok je

uopšteno gledano, problem alkoholizma više prisutan među pripadnicima muške populacije, sa evidentnim porastom kod djevojaka.

U samom Cetinju ne postoji ustanova koja se na sistemski način bavi pružanjem usluga ovoj grupi i ne postoje održivi servisi za pomoć zavisnicima nakon stacionarnog tretmana a ni njihovim porodicama generalno.

Uopšte gledano, nerazvijena je svijest šire zajednice o važnosti sprovođenja zakona vezanih za prodaju alkohola i duvana mladima, kao i dostupnosti kockarnica i kladionica mladima. Zavisnici od kocke i njihove porodice na lokalnom nivou trenutno mogu dobiti savjete u Domu zdravlja a jedan dio aktivnosti na ovom polju sprovodi i opštinska Kancelarija za prevenciju bolesti zavisnosti. Pored toga, psihosocijalna podrška se može dobiti sa nacionalnog nivoa kroz rad drugih pružalaca usluga u ovoj oblasti (Savjetovalište "Entera", private klinike u Podgorici i sl.)

6. SAMOHRANI RODITELJI

Kada se govori o samohranim roditeljima, najčešće su to majke. Njihov čest problem je regulisanje alimentacije i generalno omogućavanje ekonomske stabilnosti za njih i njihovu djecu. Usljed velikog broj obaveza i nepostojanja dovoljno aktivnog tržišta rada na Cetinju, kao i često nekopetentne stručne spreme u poređenju sa potražnjom, one teško nalaze zaposlenje.

Djeca i mladi iz samohranih porodica, kao grupa koja spada u kategoriju mladih u riziku, nemaju adekvatan sistem podrške obezbijeđen od strane institucija kao ni organizacija civilnog društva u opštini. Pored toga, djeca samohranih roditelja su u manjim tradicionalnim sredinama izložena određenim predrasudama i diskriminaciji.

7. DJECA

Prema podacima popisa stanovništva iz 2011. godine Prijestonica Cetinje ima 16.657 stanovnika što čini 2,7% u odnosu na broj stanovnika Crne Gore (620.029), i to 8.626 (51,79%) žena i 8.031 (48,21%) muškaraca.

Po zadnjem popisu rađenom 2011.godine broj djece uzrasta od 0 do 18 godina je bio 2 998, što čini 18% ukupnog stanovništva Cetinja. Među djecom je i 48 Roma i 1 dijete iz porodice raseljenih sa Kosova.

Ova ciljna grupa zavrijedila je posebnu pažnju pa je stoga Prijestonica Cetinje usvojila poseban Lokalni plan akcije za djecu, za period od 2012 – 2016. godine. U dijelu servisa treba samo izdvojiti kao važno za ovaj Lokalni plan pregled postojećih i potrebnih servisa (analizu je radio UNICEF, kancelarija u Podgorici).

Pregled postojećih i nedostajućih servisa dječje zaštite			
Vrste sluga	Postojeći servisi dječje zaštite u opštini	Nedostajući servisi dječje zaštite u opštini	
ZAKON O SOCIJALNOJ I DJEČJOJ ZAŠTITI	Usluge procjene i planiranja	Centar za socijalni rad (CSR) – područna služba Cetinje	- Servis podrške pri zapošljavanju za djecu i mlade koja će se kroz proces deinstitucionalizacije vratiti u lokalnu zajednicu.
	Usluge podrške za život u zajednici	NVO Udruženje roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju – Razvitak (psihološka rehabilitaciona, defektološka pomoć djeci i omladini sa smetnjama u razvoju.)	- Dnevni boravak/centar za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju; - Kontinuiran servis asistenata u nastavi; - Tumačenje i prevođenje na znakovni jezik.
	Savjetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge	Lokalna samouprava / Sekretarijat za socijalnu politiku i mlade: Kancelarija za prevenciju i suzbijanje narkomanije Cetinje	
		Centar za socijalni rad (CSR) – područna služba Cetinje (Savjetodavni rad i Rad sa porodicama)	Redovne (svakodnevne) usluge psihologa i pedagoga u sklopu CSR Cetinje.
	Usluge smještaja	Hraniteljstvo	Skloništa za lica sa djecom koje se nađu u stanju potrebe.
	Neodložne intervencije	Centar za socijalni rad (CSR) – područna služba Cetinje	

VIZIJA I MISIJA PLANA

Vizija:

Prijestonica Cetinje kao primjer inkluzivne sredine koja pruža socijalnu sigurnost svim svojim stanovnicima.

Misija:

Obezbjeđivanje kvalitetnih i dostupnih servisa socijalne zaštite pojedincima i društvenim grupama koji su izloženi riziku od socijalne

isključenosti i kreiranje mogućnosti za njihovo puno učestvovanje u privrednom, društvenom i kulturnom životu.

STRATEŠKI CILJ, PODCILJEVI, KLJUČNE MJERE / AKTIVNOSTI

Strateški cilj:

Unaprijeđenje društvene uključenosti lica u stanju socijalne potrebe, naročito osoba sa invaliditetom, starih i nemoćnih lica, nezaposlenih–teže zapošljivih lica, ekonomski/materijalno ugroženih lica i porodica, lica i porodica u riziku, samohranih roditelja i djece.

Specifični ciljevi:

- 1. Uspostavljeni i razvijeni održivi servisi koji doprinose inkluziji osoba sa invaliditetom.*
- 2. Povećan kvalitet i dostupnost socijalnih usluga za najugroženija stara lica.*
- 3. Povećan broj servisa podrške nezaposlenim – teže zapošljivim licima za očuvanje njihovih radnih sposobnosti i veću socijalnu inkluziju.*
- 4. Obezbijedene neophodne socijalne usluge za dostojanstven život ekonomski / materijalno ugroženih lica i porodica.*
- 5. Obezbijedeni adekvatni servisi podrške licima i porodicama u riziku, posebno mladima u riziku, žrtvama porodičnog nasilja, seksualnog nasilja, licima sa odsluženom zakonskom kaznom, zavisnicima od droge, alkohola, kocke i njihovim porodicama.*
- 6. Uspostavljeni servisi na lokalnom nivou neophodni za veću*

socijalnu uključenost najugroženijih samohranih roditelja.

7. Obezbijeđeni neophodni socijalni servisi za djecu Cetinja.

OPERATIVNI – AKCIONI PLAN

1. OSOBE SA INVALIDITETOM

1. Specifični cilj: Uspostavljeni i razvijeni održivi servisi koji doprinose inkluziji osoba sa invaliditetom.

Mjere – aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja
1.1. Pružanje besplatnih pravnih usluga OSI.	- Broj pravnih savjetovališta. - Broj klijenata obuhvaćenih pravnom pomoći	Lokalna samouprava, organizacije civilnog društva	2013 – 2017.god	Lokalna samouprava, donatori, privatni sektor, državni budžet
1.2. Otvaranje i funkcionisanje savjetodavno-terapijskog servisa za OSI.	- Broj korisnika/ca servisa. - Ocjena kvaliteta usluge od strane korisnika/ca.	Lokalna samouprava, organizacije civilnog društva	2013 – 2017.god	Lokalna samouprava, državni budžet, donatori.
1.3. Razvoj i rad servisa “Pomoć u kući” za OSI.	- Broj OSI koji su korisnici servisa „Pomoć u kući”. - Ocjena kvaliteta usluge od strane korisnika/ca.	CSR, organizacije civilnog društva, lokalna samouprava.	2013 – 2017.god	CSR, donatori, lokalna samouprava.
1.4. Razvoj i rad servisa: “Asistencija u nastavi” za djecu i mlade OSI.	- Broj OSI koji koriste servis asistenta u nastavi. - Broj obučениh asistenata u nastavi. - Ocjena kvaliteta usluge od strane korisnika/ca.	CSR, organizacije civilnog društva, Zavod za zapošljavanje, lokalna samouprava.	2013 – 2017.god	Državni budžet preko CSR ili Zavod za zapošljavanje, lokalna samouprava, privatni sektor, donatori.

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj socijalnih servisa – usluga, CETINJE

1.5. Jačanje postojećih socio-edukativnih servisa koji bi omogućili bolje zapošljavanje za OSI.	- Broj i vrsta socio-edukativnih servisa vezanih za oblast zapošljavanja. - Broj OSI koji koriste servise.	ZZZCG – Biro rada Cetinje, organizacije civilnog društva	2013 – 2017.god	Lokalna samouprava, državni budžet, donatori.
---	---	--	-----------------	---

2. STARA LICA I PENZIONERI

2. Specifični cilj: *Povećan kvalitet i dostupnost socijalnih usluga za najugroženija stara lica.*

Mjere - aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja
2.1. Formiranje mobilnih timova za pomoć starim licima sa seoskog područja i starim samohranim licima.	- Broj formiranih timova Broj članova/ica timova (broj plaćenog osoblja i broj volontera). - Broj korisnika/ca usluga. - Ocjena kvaliteta usluge od strane korisnika/ca.	CSR, organizacije civilnog društva i drugi pružaoci usluga.	2013 – 2017.god	Lokalna samouprava, donatori, državni budžet
2.2. Otvaranje dnevnog boravka za stara lica.	- Uspostavljen dnevni boravak za stare. - Broj zaposlenih i volontera angažovanih u servisu. - Broj korisnika/ca usluga. - Ocjena kvaliteta usluge od strane korisnika/ca.	Lokalna samouprava, organizacije civilnog društva i drugi pružaoci usluga.	2013 – 2017.god	Lokalna samouprava, donatori, privatni sektor, državni budžet
2.3. Obezbjeđivanje usluge geronto-domaćica za sva stara lica u potrebi sa teritorije opštine Cetinje.	- Broj korisnika servisa. - Broj zaposlenih i volontera angažovanih u	Lokalna samouprava, organizacije civilnog društva i	2013 – 2017.god	Lokalna samouprava, donatori, privatni sektor, državni budžet

	servisu. - Ocjena kvaliteta usluge od strane korisnika.	drugi pružaoci usluga.		
--	--	------------------------	--	--

3. NEZAPOSLENA – TEŽE ZAPOS LJIVA LICA

3. Specifični cilj: Povećan broj servisa podrške nezaposlenim – teže zapošljivim licima za očuvanje njihovih radnih sposobnosti i veću socijalnu inkluziju.

Mjere - aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja
3.2. Podrška edukativnim servisima (karijernog vođenja) koji pružaju obuke i kurseve za nezaposlena lica.	- Vrste i broj obuka i kurseva na godišnjem nivou. - Broj pružaoca (institucija i organizacija) ove edukativne usluge. - Broj polaznika. - Broj polaznika koji su našli zaposlenje u periodu od 6 mjeseci od pohađanja kursa/obuke.	ZZZCG – Biro rada Cetinje, akreditovani organizatori obrazovanja odraslih, organizacije civilnog društva i drugi pružaoci usluga.	2013 – 2017.god	ZZZCG, Lokalna samouprava, donatori, državni budžet, privatni sektor.
3.3. Formiranje specifičnih socio-edukativnih servisa podrške licima sa preko 50 godina koja su u procesu zapošljavanja.	- Broj i tip usluga pruženih putem ovog servisa. - Broj korisnica servisa.	ZZZCG – Biro rada Cetinje, organizacije civilnog društva, organizatori obrazovanja odraslih, biznis sektor.	2013 – 2017.god.	Lokalna samouprava, donatori, državni budžet, biznis sektor.

4. EKONOMSKI / MATERIJALNO UGROŽENA LICA I NJIHOVE PORODICE

4. Specifični cilj: Obezbiježene nepochodne socijalne usluge za dostojanstven život ekonomski / materijalno ugroženih lica i porodica.

Mjere - aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja
--------------------	------------	--------------------	---------------------	---------------------

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj socijalnih servisa – usluga, CETINJE

4.1. Obezbjedivanje besplatnog obroka za ekonomski/materijalno ugrožena lica i njihove porodice.	- Uspostavljen servis dostave besplatnog obroka. - Broj korisnika servisa.	Lokalna samouprava,	2014 – 2017.god	Lokalna samouprava, biznis sektor.
4.2. Obezbjedivanje smještaja kroz izgradnju novih stambenih jedinica za ekonomski/materijalno ugrožena lica i njihove porodice.	- Broj izgrađenih stambenih jedinica. - Broj korisnika ovog smještaja.	Lokalna samouprava	2013 – 2017.god	Lokalna samouprava, državni budžet, donatori.
4.3. Obezbjedivanje materijalnih davanja i drugih benefita materijalno ugroženim licima i porodicama.	- Vrsta podrške koja je obezbijedena i broj korisnika.	Lokalna samouprava, CSR, Crveni krst i dr.	2013 – 2017.god	Lokalna samouprava, državni budžet, donatori.

5. LICA I PORODICE U RIZIKU

5. Specifični cilj: Obezbijedeni adekvatni servisi podrške licima i porodicama u riziku, posebno mladima u riziku, žrtvama porodičnog nasilja, seksualnog nasilja, licima sa odsluženom zakonskom kaznom, zavisnicima od droge, alkohola, kocke i njihovim porodicama.

Mjere - aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja
5.1. Osnivanje i funkcionisanje savjetovaništa za mlade u riziku i mlade sa poremećajima u ponašanju.	- Uspostavljen servis podrške. - Broj korisnika/ca savjetovaništa. - Stepent kvaliteta rada Savjetovaništa.	Lokalna samouprava, Uprava policije, organizacije civilnog društva i drugi pružaoci usluga.	2013 – 2015. god	Lokalna samouprava, biznis sektor, donatori, državni budžet
5.2. Osnivanje i funkcionisanje Centra za mlade.	- Kontinuiran rad Centra i broj i vrsta programa koji se nude u njemu. - Broj zaposlenih i volontera koji su prošli obuku za rad.	Lokalna samouprava, organizacije civilnog društva i drugi pružaoci usluga.	2013 – 2016. god	Lokalna samouprava, biznis sektor, donatori, državni budžet
5.3 Osnivanje i funkcionisanje Savjetovaništa za zavisnike od PAS i njihove porodice (direktan	-Uspostavljen servis. - Broj	Lokalna samouprava, organizacije	2013 – 2017. god	Lokalna samouprava, biznis sektor,

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj socijalnih servisa – usluga, CETINJE

rad, rad putem telefona i online).	obučeni za rad (zaposlenih i volontera). -Broj korisnika na godišnjem nivou.	civilnog društva i drugi pružaoci usluga.		donatori, državni budžet
5.4. Obezbjedivanje skloništa za žene i djecu žrtve nasilja obezbjeđivanjem adekvatnog prostora ili kroz partnerstvo sa pružaocima ove usluge iz drugih opština.	- Obezbijeden prostor za sklonište i/ili - Potpisan sporazum o saradnji sa nekim od pružalaca ove usluge. - Broj korisnika/ca usluge.	Lokalna samouprava, organizacije civilnog društva i drugi pružaoci usluga.	2014 – 2017. god	Lokalna samouprava, biznis sektor, donatori, državni budžet
5.5. Ojačan multidisciplinarni tim na lokalnom nivou za prevenciju nasilja nad ženama i nasilja u porodici i obezbjeđivanje koordinacije aktivnosti na prevenciji i sprečavanju nasilja nad ženama i u porodici.	- Postoji akcioni plan tima. - Godišnji izvještaji o radu tima.	CSR, lokalna samouprava – tijelo za ravnopravnost polova, Uprava policije.	2014 – 2017. god	Lokalna samouprava, biznis sektor, donatori, državni budžet
5.6. Uspostavljanje servisa za psihosocijalnu podršku licima sa odsluženom zakonskom kaznom.	- Uspostavljen servis. - Broj korisnika servisa.	CSR, Lokalna samouprava, organizacije civilnog društva i drugi pružaoci usluga.	2014 – 2017. god	Lokalna samouprava, biznis sektor, donatori, državni budžet

6.SAMOHрани RODITELJI

6. Specifični cilj: Uspostavljeni servisi na lokalnom nivou neophodni za veću socijalnu uključenost najugroženijih samohranih roditelja.

Mjere - aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja
6.1. Obezbijedivanje institucionalne podrške programima koji se odnose na pomoć i podršku mladim samohranim majkama.	- Uspostavljen servis podrške. - Broj korisnika/ca.	Lokalna samouprava, Uprava policije, organizacije civilnog društva i	2014 – 2017. god	Lokalna samouprava, biznis sektor, donatori, državni budžet

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj socijalnih servisa – usluga, CETINJE

		drugi pružaoci usluga.		
3.1. Obezbjedivanje besplatne pravne pomoći samohranim roditeljima, sa fokusom na oblasti ostvarivanja prava, alimentacije, podjele imovine, starateljstva.	- Broj usluga pruženih putem ovog servisa. - Broj korisnika/ca servisa.	Lokalna samouprava, Osnovni Sud, organizacije civilnog društva i drugi pružaoci usluga.	2014 - 2017.god.	Lokalna samouprava, donatori, državni budžet.
3.2. Formiranje specifičnog socio-edukativnog servisa podrške zapošljavanju i radu samohranih roditelja/majki.	- Broj korisnica servisa.	ZZZCG, organizatori obrazovanja odraslih, organizacije civilnog društva i drugi pružaoci usluga..	2014 - 2017.god.	Lokalna samouprava, donatori, državni budžet.

8. **DJECA** (Prijestonica Cetinje ima usvojen detaljan LPA za djecu u kome se nalazi obrađena i oblast socijalne zaštite, a ovdje se navode samo prepoznati nedostajući socijalni servisi)

7. Specifični cilj: Obezbijedjeni neophodni socijalni servisi za djecu Cetinja.

Mjere - aktivnosti	Indikatori	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Izvori finansiranja
7.1. Uspostavljen Dnevni boravak/centar za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju.	- Uspostavljen Dnevni centar za djecu . - Broj korisnika/ca.	Lokalna samouprava, CSR.	2013 – 2015. god	Lokalna samouprava, biznis sektor, donatori, državni budžet.
7.2. Obezbijedjen kontinuiran servis asistenata u nastavi za svu djecu Cetinja kojoj je potreban.	- Broj korisnika/ca.	Lokalna samouprava u saradnji sa školama. ZZZCG, Udruženjem roditelja djece sa smetnjama u razvoju.	2014 – 2017. god	Lokalna samouprava, biznis sektor, donatori, državni budžet.
7.3. Obezbijedjena usluga tumačenje i prevođenja na znakovni	- Uspostavljen servis i/ili	Lokalna samouprava	2014 – 2017. god	Lokalna samouprava,

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj socijalnih servisa – usluga, CETINJE

jezik za djecu kojoj je otrebna.	obezbijeđena ova usluga u saradnji sa drugim opštinama ili pružaocima usluga. - Broj korisnika/ca.	u saradnji sa školama. ZZZCG, Udruženjem roditelja djece sa smetnjama u razvoju.		biznis sektor, donatori, državni budžet.
7.4. Uspostavljen Servis podrške pri zapošljavanju za djecu i mlade koja će se kroz proces deinstitutionalizacije vratiti u lokalnu zajednicu.	- Uspostavljen servis i/ili obezbijeđena ova usluga u saradnji sa drugim opštinama ili pružaocima usluga. - Broj korisnika/ca.	CSR, ZZZCG	2014 – 2017. god	Lokalna samouprava, biznis sektor, donatori, državni budžet.

PLAN PRIKUPLJANJA SREDSTAVA

Lokalna samouprava će na godišnjem nivou definisati prioritete i praviti detaljan plan prikupljanja sredstava za realizaciju datih mjera iz ovog Lokalnog plana.

Imajući u vidu da je sistem socijalne zaštite u Crnoj Gori državno koordinisan, država i lokalna samouprava imaju ključnu ulogu, kako u obezbjeđivanju resursa tako i iniciranju aktivnosti i obezbjeđivanju što je moguće podjednakih uslova za rad i razvoj kako neprofitnog (vladinog i nevladinog) sektora, tako i profitnog sektora u domenu sprovođenja socijalne politike, posebno pružanja socijalnih usluga.

Finansiranje usluga socijalne i dječije zaštite definisano je u važećem zakonu o soc. i dječijoj zaštiti u dijelu XIV (član 154), gdje se navodi:

- Sredstva za osnovna materijalna davanja i usluge socijalne i dječije zaštite obezbjeđuju se u budžetu države, u skladu sa ovim zakonom.
- Sredstva za obavljanje djelatnosti socijalne i dječije zaštite obezbjeđuju se u budžetu države i budžetu opštine, kao i vršenjem djelatnosti pružalaca usluga, u skladu sa ovim zakonom.

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj socijalnih servisa – usluga, CETINJE

- Sredstva za usluge socijalne i dječje zaštite obezbjeđuju se i putem učešća korisnika, odnosno njihovih srodnika koji su dužni da ih izdržavaju, donacija, poklona, zavještanja, legata, osnivanjem zadužbina i fondacija i dr., u skladu sa posebnim zakonom.
- U budžetu opštine mogu se obezbijediti sredstva za materijalna davanja u socijalnoj i dječjoj zaštiti propisana ovim zakonom i za usluge socijalne i dječje zaštite, kao što su: pomoć u kući, dnevni boravak, usluge narodne kuhinje, odmor i rekreaciju djece, stanovanje uz podršku, smještaj u prihvatilište – sklonište, stanovanje za socijalno ugrožena lica, u skladu sa zakonom i druge usluge u skladu sa svojim materijalnim mogućnostima.
- Ukoliko opštine nijesu u mogućnosti da obezbijede sredstva za usluge iz stava 4 ovog člana u njihovom finansiranju učestvovala država, u skladu sa članom 156 Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti.

U cilju izrade plana prikupljanja sredstava koje će se raditi na godišnjem nivou, Lokalna samouprava Prijestonice Cetinje i tijelo koje koordiniše sprovođenje ovog Lokalnog plana, uzimaće u obzir sve mogućnosti: od vezivanja za opštinski budžet za neke od aktivnosti tj opredjeljivanja dijela godišnjeg budžeta za podršku socijalnimn servisima, do korišćenja fondova sa nacionalnog nivoa, međunarodnih fondova, obezbjeđivanja sponzorstava od strane privatnih firmi i kompanija ili pak ostvarivanja partnerstava sa firmama/kompanijama koje imaju razvijene programe društveno-odgovornog poslovanja.

MOGUĆI IZVORI SREDSTAVA
• Opštinski budžet
• Državni budžet
• Fondovi EU putem podrške od strane kancelarije Delegacije EU u Crnoj Gori, IPA prekograničnih fondova
• Ambassade
• Sponzorstvo ili partnerstvo sa privatnim firmama i kompanijama
• Participacija korisnika usluga
• Individualni donatori – filantropi iz zemlje i inostranstva

PLAN PRAĆENJA SPROVOĐENJA I PROCJENE USPJEŠNOSTI

Praćenje sprovođenja plana (monitoring) je važan element samog procesa jer dozvoljava da se u hodu procjenjuje kvalitet sprovođenja nekih aktivnosti i

shodno tome predlažu eventualno bolja rješenja i sam plan u nekim dijelovima mijenja. Imajući u vidu da je sistem socijalne zaštite u Crnoj Gori državno koordinisan, lokalna samouprava, odnosno organ lokalne uprave nadležan za oblast socijalne zaštite ima ključnu ulogu.

Pored organa lokalne uprave nadležnog za oblast socijalne zaštite, u cilju praćenja sprovođenja plana potrebno je osnovati **Socijalni savjet, kao tijelo za praćenje realizacije lokalnog plana socijalne inkluzije.**

Socijalni savjet, po Zakonu o socijalnom savjetu (Službeni list CG", br. 16/2007 i 20/2011) razmatra i zauzima stavove o pitanjima: razvoja i unaprjeđivanja kolektivnog pregovaranja, uticaja ekonomske politike i mjera za njeno sprovođenje na socijalni razvoj i stabilnost politike zapošljavanja, zarada i cijena; konkurencije i produktivnosti; privatizacije i drugih pitanja strukturnog prilagođavanja; zaštite radne i životne sredine, obrazovanja i profesionalne obuke; zdravstvene i socijalne zaštite i sigurnosti; demografska kretanja i druga pitanja značajna za ostvarivanje i unapređivanje ekonomske i socijalne politike. Stoga ovo dijelo treba da ima ulogu i u praćenju sprovođenja ovog plana.

Evaluacija tj. procjena uspješnosti sprovođenja plana radiće se na godišnjem nivou u skladu sa dinamikom njegovog usvajanja.

Finalna evaluacija tj. procjena uspješnosti čitavog plana biće urađena na kraju cijelog ciklusa tj. po isteku samog plana (vremenski određenog perioda na koji je plan napravljen).

Internu evaluaciju uradiće predstavnici organa lokalne uprave nadležnog za oblast socijalne zaštite i *Radni tim za praćenje realizacije lokalnog plana socijalne inkluzije.*

Pored interne potrebno je uraditi i eksternu evaluaciju i nju će uraditi posebno angažovan evaluator/ka koji će predložiti metodologiju koja će uključiti sve relevantne aktere na lokalnom nivou (pružaoce servisa, korisnike, širu zajednicu). Preporuke iz ovog dijela ugradiće se u proces izrade novog lokalnog plana.

Čitav proces praćenja uspješnosti realizacije Lokalnog plana biće rađen u odnosu na indikatore tj. pokazatelje uspješnosti koji su definisani na nivou aktivnosti i nalaze se u sklopu tabele operativnog plana. Za tu svrhu može se razviti i poseban pravilnik sa formularima za praćenje sprovođenja i procjenu uspješnosti

PLAN KOMUNIKACIJE SA JAVNOŠĆU

Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije / razvoj socijalnih servisa – usluga, CETINJE

Cilj komunikacije sa javnošću (PR-a) jeste: obezbijediti vidljivost samog Lokalnog plana za socijalnu uključenost i razvoj socijalnih usluga – servisa, informisati kako ciljne grupe obuhvaćene ovim dokumentom, tako i tijela koja će biti zadužena za njegovo sprovođenje o postojanju i ciljevima samog plana. Na godišnjem nivou, važno je obezbijediti i neposredno učešće građana/ki kroz kroz javne rasprave i na taj način proces učiniti inkluzivnijim, sa ciljem da se upoznaju i sa rješenjima iz plana i da se čuje njihovo mišljenje i isto uvaži. Takođe, kroz internet komunikaciju sa građanima/kama, može se brže i efikasnije komunicirati sa širom javnošću i ostvariti neposredno učešće u procesu sprovođenja plana.

U cilju uspješne implementacije Lokalnog plana za socijalnu uključenost, predstavnici lokalne samouprave, tj. organa lokalne uprave nadležnog za oblast socijalne zaštite i *Radni tim za praćenje realizacije lokalnog plana socijalne inkluzije* vršiće eksternu komunikaciju, lobiranje i saradnju sa širim krugom implementatora u svim sektorima.

PR plan uključuje, ali nije limitiran na, sljedeće aktivnosti:

- postavljanje Lokalnog plana za socijalnu uključenost i razvoj socijalnih usluga – servisa na sajt Opštine;
- slanje pisma svim institucijama na lokalnom nivou o postojanju Lokalnog plana za socijalnu uključenost;
- slanje pisma svim organizacijama civilnog društva na lokalnom nivou o postojanju Lokalnog plana za socijalnu uključenost;
- slanje pisma svim likvidnim firmama/kompanijama na lokalnom i nacionalnom nivou o postojanju Lokalnog plana za socijalnu uključenost, sa ciljem da se omogući da oni razviju ili usklade svoje planove društvene odgovornosti u skladu sa potrebama zajednice;
- slanje informacije medijima na lokalnom i nacionalnom nivou o postojanju Lokalnog plana za socijalnu uključenost, sa ciljem da se informiše šira javnost i potencijalni korisnici socijalnih usluga;
- organizovanje godišnje konferencije za medije o rezultatima sprovođenja Lokalnog plana;
- informisanje nadležnog tijela na nacionalnom nivou o postojanju Lokalnog plana za socijalnu uključenost i razvoj socijalnih usluga - servisa jedno godišnje o rezultatima.

- KRAJ